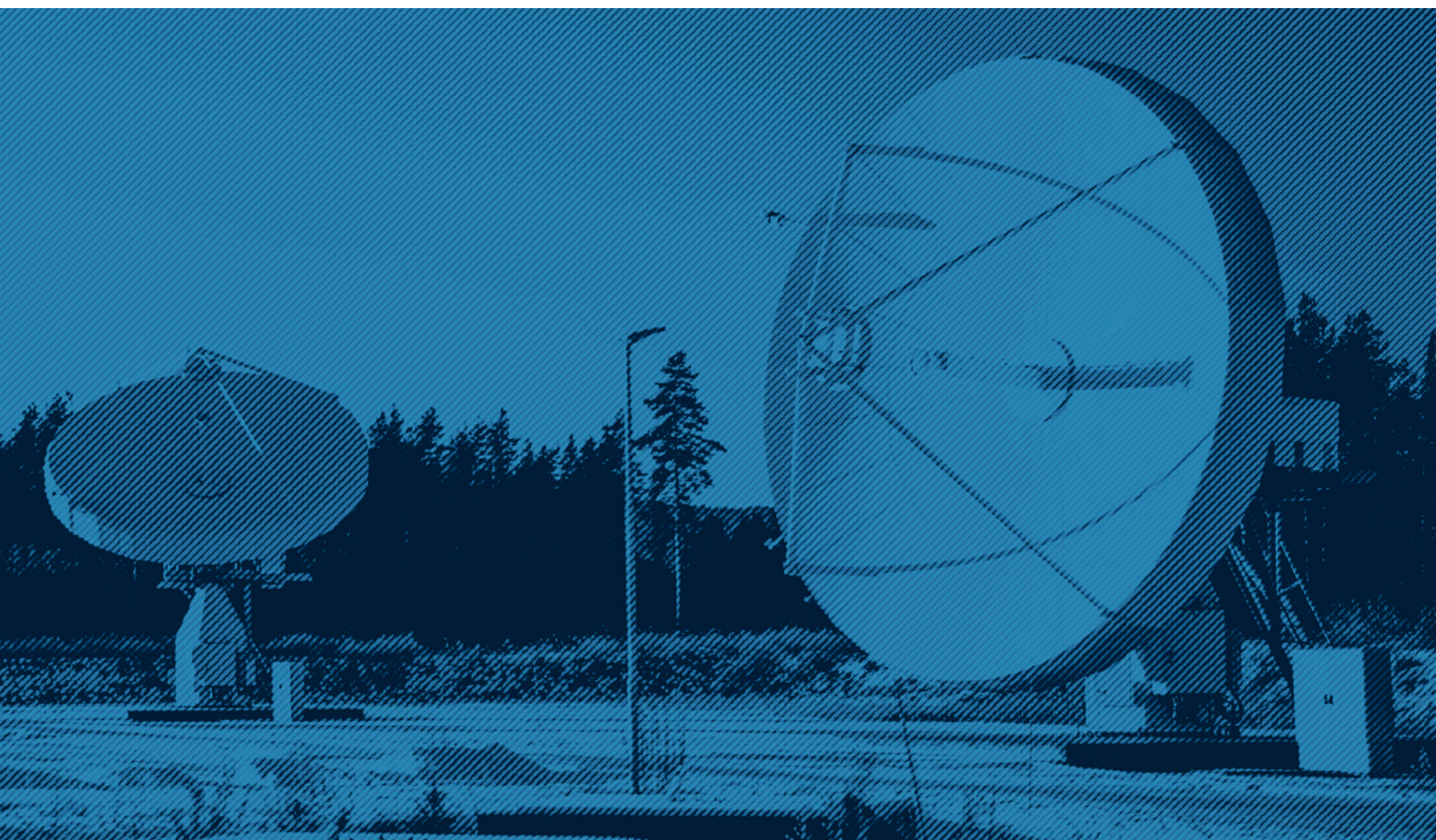

**STORTINGETS
KONTROLLUTVALG**
FOR ETTERRETNINGS-, OVERVÅKINGS-
OG SIKKERHETSTJENESTE

ÅRSMELDING 2024

DOKUMENT 7 (2024-2025)

Til Stortinget

I henhold til lov 3. februar 1995 nr. 7 om kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-kontrolloven) § 17 tredje ledd, avgir EOS-utvalget melding til Stortinget om sin virksomhet i 2024.

Årsmeldingen er ugradert, jf. EOS-kontrolloven § 17 tredje ledd. Den som har utstedt informasjonen skal etter sikkerhetsloven avgjøre om informasjonen er sikkerhetsgradert. Den enkelte EOS-tjenesten har i forkant fått tilsendt tekstutdrag som omhandler tjenesten for å ivareta dette kravet. Tjenestene er også gitt anledning til å avklare eventuelle faktafeil og misforståelser i teksten.

Avgitt til Stortinget 26. mars 2025

Grete Faremo

Kristin Krohn Devold

Erling Johannes Husabø

Jan Arild Ellingsen

Olav Lysne

Hege Solbakken

Åsa Elvik

Henrik Gudmestad Magnusson

Foto: Anik Grøthe

EOS-utvalget 5. februar 2025. Fra venstre: Åsa Elvik, Olav Lysne, Jan Arild Ellingsen, fungerende leder Kristin Krohn Devold, Hege Solbakken og Erling Johannes Husabø.

Innhold

1.	Utvalgets mandat og sammensetning	6
2.	Nøkkeltall	9
3.	Oversikt over utvalgets virksomhet i 2024	10
3.1	Utført kontrollvirksomhet	11
3.2	Utvalgets kontrollmetoder og uttalelser	11
3.3	Om behandling av klagesaker	11
3.4	Møter og ekstern virksomhet	11
3.5	Nytt engelsk navn	12
4.	Etterretningstjenesten	14
4.1	Generelt om kontrollen	15
4.2	Særskilt melding om Etterretningstjenestens rolle i 25. juni-saken	15
4.3	Tilrettelagt innhenting	15
4.4	Metadatautveksling med partner i utlandet	16
4.4.1	Innledning	16
4.4.2	Rettslige krav til deling av rådata i bulk med en annen stat	16
4.4.3	Rettslige krav til mottak av rådata i bulk innhentet av en annen stat	16
4.5	Søk på mindreårig i bulkdata	17
4.6	Om E-tjenestens inngripende metodebruk mot mulig kilde i Norge	18
4.7	E-tjenestens samarbeid med en utenlandsk tjeneste	19
4.8	Forholdsmessighetsvurderingen i etterretningstjenesteloven § 5-4	19
4.9	Om kjøp av metadata i bulk	20
4.10	Regler for søk i rådata i bulk innhentet fra åpne kilder	20
4.11	E-tjenestens bruk av hastebeslutning	20
4.12	Varsling i E-tjenesten og behandling av sikkerhetsgradert informasjon	21
4.13	Diskrimineringsnemndas behandling av saker der grunnlagsmaterialet er sikkerhetsgradert	22
4.14	Klagesaker	22
5.	Politiets sikkerhetstjeneste	23
5.1	Generelt om kontrollen	24
5.2	Menneskebasert innhenting	24
5.3	Revurdering og registrering av enkeltpersoner	24
5.3.1	Manglende revurdering av opplysninger om «positive kontakter»	24
5.3.2	Manglende revurdering av registrering av en person	25
5.3.3	Videreføring av hensyn til notoritet	25
5.3.4	Registrering med begrunnelse «særlig tilknytning til objekt med bekymring»	25
5.3.5	Manglende grunnlag for behandling av opplysninger	25
5.4	Registrering av personer som er utsatt for fremmed etterretning	26
5.5	Skjult kameraovervåking	26
5.6	Hjemmel til å behandle personopplysninger i vaktjournal	27
5.7	Behandling av opplysninger i arbeidsrom	27
5.8	Samordningsplikten i etterretningstjenesteloven § 4-3	27
5.9	Deling av opplysninger for analyse hos E-tjenesten	28
5.10	Brev til Justis- og beredskapsdepartementet om mangler ved politiloven § 17 d	28
5.11	Avslutning av f-sak og sperring av opplysninger	28

5.12	Oppfølging av manglende sletting i PSTs registre	29
5.13	Klagesaker	29
5.14	Klareringsmyndigheten i PST	29
6.	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	30
6.1	Generelt om kontrollen	31
6.2	Sikkerhetslovens ordning om bistand fra særskilt oppnevnt advokat	31
6.3	Klagesaker	31
6.3.1	Innledning	31
6.3.2	Innsyn i klareringssaker	31
6.3.3	Mangelfull opplysning av klareringssak	32
6.3.4	Klareringsmyndighetens innsyn i helseopplysninger	32
6.3.5	Klagesak klarering/saksbehandlingstid	33
6.3.6	Lang saksbehandlingstid	33
6.4	Saksbehandlingstid i NSMs klareringssaker	34
7.	Forsvarets sikkerhetsavdeling	35
7.1	Generelt om kontrollen	36
7.2	Rutinen «Sen fordeling» - klarering av personer med tilknytning til andre stater som skal avtjene førstegangstjeneste	36
7.3	Sletting av personopplysninger fra besøkskontroll	37
7.4	Klagesaker	37
7.5	Saksbehandlingstid i FSAs klareringssaker	38
8.	Sivil klareringsmyndighet	39
8.1	Generelt om kontrollen	40
8.2	Klagesaker	40
8.3	Saksbehandlingstid i SKMs klareringssaker	40
9.	Sak som bør behandles av Stortinget	41
10.	Kontroll av annen EOS-tjeneste	42
10.1	Generelt om kontrollen	43
10.2	Klagesaker	43
10.2.1	Innledning	43
10.2.2	Mulig misbruk av sikkerhetsgradering av dokumenter i sivil rettssak	43
10.3	Etterretningsbataljonen	44
10.4	Forsvarets spesialstyrker	44
10.5	Forsvarets operative hovedkvarter	44
10.6	PNR-enheten i Kripos	44
11.	Vedlegg	45
	Vedlegg 1 – Møter, besøk, foredrag og deltakelse på konferanser	46
	Vedlegg 2 – Utvalgets brev til Justis- og beredskapsdepartementet om mangler ved politiloven § 17 d	47
	Vedlegg 3 – Utvalgets uttalelse til FSA om undersøkelsen av FSAs behandling av klareringssaker omfattet av rutinen «Sen fordeling»	49
	Vedlegg 4 – EOS-kontrollen	53

A group of people in a meeting room, with a man in a suit standing and speaking to a group of people seated at a long table.

1.

Utvalgets mandat og sammensetning

EOS-utvalget er et permanent, stortingsoppnevnt organ som kontrollerer norske virksomheter som utøver etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-tjeneste). Kontrollen gjelder bare EOS-tjeneste som utføres av offentlig forvaltning eller under styring av eller på oppdrag fra forvaltningen.¹

Formålet med kontrollen er å

1. klarlegge om og forebygge at noens rettigheter krenkes, herunder påse at det ikke nyttes mer inngripende midler enn det som er nødvendig etter forholdene, og at tjenestene respekterer menneskerettighetene
2. påse at virksomheten ikke utilbørlig skader samfunnets interesser og
3. påse at virksomheten holdes innen rammen av lov, administrative eller militære direktiver og ulovfestet rett.

Utvalget kan uttale sin mening om forhold som ligger innenfor kontrollområdet. Det skal ikke søke et mer omfattende innsyn i sikkerhetsgraderte opplysninger enn det som er nødvendig ut fra kontrollformålet. Utvalgets kontroll skal være til minst mulig ulempe for tjenestenes løpende virksomhet. Utvalget skal ta hensyn til rikets sikkerhet og forholdet til fremmede makter. Kontrollen med enkeltsaker og operasjoner skal være etterfølgende. Utvalget har likevel rett til å bli informert om og uttale seg om tjenestens løpende virksomhet. Utvalget kan ikke instruere EOS-tjenestene eller brukes av disse til konsultasjoner, men kan oppfordre tjenestene til å iverksette tiltak eller treffe beslutninger. Utvalget har ikke mandat til å uttale seg om tjenestenes effektivitet, prioritering av ressurser eller lignende.

Utvalget er uavhengig av både regjeringen og Stortinget. Stortinget kan pålegge utvalget å foreta nærmere undersøkelser innenfor utvalgets kontrollmandat.

Det er syv medlemmer i utvalget. Medlemmene velges for en periode på inntil fire år av Stortinget i plenum etter innstilling fra Stortingets presidentskap. Medlemmene kan gjenoppnevnes én gang. Det oppnevnes ikke varamedlemmer.

Medlemmer av utvalget kan ikke samtidig være stortingsrepresentanter, og de kan heller ikke ha arbeidet i EOS-tjenestene tidligere. Utvalgets medlemmer og ansatte i sekretariatet må ha sikkerhetsklarering og autorisasjon for høyeste nivå både nasjonalt og etter NATO-traktat Norge er tilsluttet. Det vil si at de må ha sikkerhetsklarering og autorisasjon for STRENGT HEMMELIG og COSMIC TOP SECRET.

Under følger en oversikt over utvalgets sammensetning i 2024 og medlemmenes funksjonsperioder.

Utvalget første halvår 2024:

Astri Aas-Hansen, Asker, leder
1. juli 2019 - 30. juni 2024

Kristin Krohn Devold, Oslo, nestleder
1. juli 2021 - 30. juni 2025

Magnhild Meltveit Kleppa, Hjelmeland
1. juli 2019 - 30. juni 2024

Erling Johannes Husabø, Bergen
1. juli 2019 - 30. juni 2024

Camilla Bakken Øvald, Oslo
1. juli 2019 - 30. juni 2024

Jan Arild Ellingsen, Saltdal
1. juli 2021 - 30. juni 2025

Olav Lysne, Bærum
1. juli 2021 - 30. juni 2025

¹ Jf. EOS-kontrollloven § 1.

Ulovfestet rett

Ulovfestet rett er gjeldende rett som ikke er lovfestet. Den skapes gjennom praksis, dels gjennom domstolsavgjørelser, men også gjennom sedvanerett.

Sikkerhetsgraderte opplysninger

Informasjon som etter reglene i sikkerhetsloven skal beskyttes av hensyn til nasjonale sikkerhetsinteresser. Informasjonen merkes med en av følgende sikkerhetsgrader: BEGRENSET, KONFIDENSIELT, HEMMELIG eller STRENGT HEMMELIG.

Etterfølgende kontroll

EOS-utvalget utfører legalitetskontrollen først etter at tjenestene har avsluttet en sak eller tatt en beslutning.

Sikkerhetsklarering

Avgjørelse av en klareringsmyndighet om en persons antatte sikkerhetsmessige skikkethet for en angitt sikkerhetsgrad.

Autorisasjon

Avgjørelse om en sikkerhetsklarert person skal gis tilgang til informasjon med en angitt sikkerhetsgrad.

Av utvalgets syv medlemmer, har fem ulike partipolitisk bakgrunn. De to øvrige har særlig juridisk og teknologisk kompetanse.

Utvalget vil i 2025 vurdere hvordan utvalgets organisering og arbeid best kan innrettes fremover, og det vil løfte et eventuelt behov for lovendringer til Stortinget.

Utvalget andre halvår 2024:

Astri Aas-Hansen, Asker, leder

1. juli 2019 – 3. februar 2025²

Kristin Krohn Devold, Oslo, nestleder

1. juli 2021 – 30. juni 2025

Erling Johannes Husabø, Bergen

1. juli 2019 – 30. juni 2027

Jan Arild Ellingsen, Saltdal

1. juli 2021 – 30. juni 2025

Olav Lysne, Bærum

1. juli 2021 – 30. juni 2025

Hege Solbakken, Bergen

1. juli 2024 – 30. juni 2027

Åsa Elvik, Bø i Vesterålen

1. juli 2024 – 30. juni 2027

2 Oppnevning til 30. juni 2027, men trådte ut av utvalget ved overgang til rollen som statsråd i Justis- og beredskapsdepartementet 4. februar 2025.

Nøkkeltall

Utvalgets utgifter i 2024 har vært på kr 47 760 064.
Totalt budsjett, inkludert overførte midler, har vært på kr 49 713 000.
De ubrukte midlene er søkt overført til budsjettet for 2025.
Utvalget viser til den administrative årsrapporten som er publisert på utvalgets nettside for flere detaljer om regnskapet.

Vervet som utvalgsleder tilsvarer omtrent 30 prosent stilling.
Medlemsvervet tilsvarer omtrent 20 prosent stilling.

Utvalget støttes av et sekretariat. Ved utgangen av 2024 hadde sekretariatet 27 ansatte i fulltidsstillinger. Sekretariatet består av en direktør, en juridisk avdeling med tolv ansatte, en teknologisk avdeling med seks ansatte og en administrativ avdeling med fem ansatte. Avdelingene ledes av avdelingsdirektører.

3.

Oversikt over utvalgets virksomhet i 2024

3.1 Utført kontrollvirksomhet

I 2024 har utvalget gjennomført 21 inspeksjoner. Noen av inspeksjonene var rettet mot flere tjenester.

Utvalget har i 2024 hatt åtte interne utvalgsmøter i tillegg til interne arbeidsmøter i tilknytning til inspeksjoner. I de interne møtene drøftet utvalget inspeksjoner, klagesaker, saker tatt opp av eget tiltak, meldinger til Stortinget og administrative forhold.

I 2024 tok utvalget opp 24 saker av eget tiltak med tjenestene. Utvalget avsluttet 27 saker som var tatt opp av eget tiltak.

I 2024 tok utvalget 29 klager på EOS-tjenestene til behandling. Utvalget avsluttet 30 klagesaker.

3.2 Utvalgets kontrollmetoder og uttalelser

En sentral del av utvalgets virksomhet er å gjennomføre inspeksjoner i EOS-tjenestene. Utvalget deler inspeksjonene i en orienteringsdel og en inspeksjonsdel. Orienteringsdelene er i hovedsak valgt av utvalget selv. Utvalget blir blant annet orientert om tjenestenes løpende virksomhet, nasjonalt og internasjonalt samarbeid, metodebruk og behandling av personopplysninger. Tjenestene bes også om å orientere om forhold de mener er relevante for utvalgets kontroll, for eksempel avvik som de selv har avdekket. Utvalget stiller muntlige spørsmål på stedet og skriftlige spørsmål i etterkant.

I inspeksjonsdelen søker utvalgets medlemmer direkte i tjenestenes systemer. Tjenestene varsles ikke om hvilke søk utvalget gjør.

Utvalget har en tematisk og strategisk tilnærming til kontrollarbeidet. Gjennom kontrollåret har utvalget konsentrert seg om bestemte temaer ved kontrollen av PST, E-tjenesten, FSA og klareringsmyndighetene. I tillegg til inspeksjonene, gjennomfører sekretariatet undersøkelser i tjenestenes datasystemer. Det setter utvalget i stand til å gjennomføre mer målrettede og risikobaserte undersøkelser.

På bakgrunn av funn i utvalgets inspeksjoner og andre undersøkelser, oppretter utvalget saker av eget tiltak. Slike saker kan også opprettes på bakgrunn av varsler eller offentlig omtale. For å opplyse saken, gjennomgår utvalget tjenestens dokumenter. Ansatte i tjenestene kan også kalles inn til

samtaler. Tjenesten skal alltid få anledning til å uttale seg om spørsmål i saker som kan ende med kritikk eller meningsytringer før utvalget gir sin uttalelse.

Utvalget kan i sine uttalelser uttrykke sin mening om forhold som ligger innenfor kontrollområdet. Det kan for eksempel kritisere tjenesten dersom denne har gjort feil eller dersom utvalget mener at en avgjørelse må anses ugyldig eller klart urimelig.

Dersom utvalgets undersøkelser munner ut i meningsytringer eller kritikk, blir saken omtalt i utvalgets årsmelding til Stortinget.

3.3 Om behandling av klagesaker

Klager fra enkeltpersoner og organisasjoner som faller inn under utvalgets kontrollområde, undersøkes i den eller de tjenestene som klagen retter seg mot. Utvalget har en lav terskel for å ta klagesaker til behandling.

Utvalgets uttalelser til klagere bør være så fullstendige som mulig, men kan ikke inneholde sikkerhetsgraderte opplysninger. Både en opplysning om at en person er overvåket og en opplysning om at en person ikke er overvåket, er sikkerhetsgradert informasjon.³ Dersom utvalgets undersøkelser viser at klagerens rettigheter er krenket, informerer utvalget klageren om at klagen har gitt grunn til kritikk.⁴

Om utvalget mener at en klager bør gis en mer utfyllende begrunnelse, kan utvalget foreslå dette til tjenesten det gjelder, eller til overordnet departement. Utvalget er bundet av tjenestens/departementets avgjørelse om sikkerhetsgradering av begrunnelsen. Utvalget har derfor ikke lov til å gi klageren informasjon om grunnlaget for kritikken uten samtykke fra tjenesten eller overordnet departement.

3.4 Møter og ekstern virksomhet

Utvalget deltok i mars i et møte på Stortinget med representanter for Verkhovna Rada, det ukrainske parlamentet. Utvalgsleder holdt en orientering om EOS-utvalgets arbeid.

Utvalget overleverte årsmeldingen for 2023 til Stortinget i mars 2024. I forbindelse med overleveringen møtte utvalgsleder stortingspresidenten, og utvalget møtte kontroll- og

3 EOS-kontrollloven § 15 første ledd andre punktum lyder slik: «Opplysning om at noen har vært gjenstand for overvåkingsvirksomhet eller ikke, anses som gradert hvis annet ikke blir bestemt».

4 Det følger av EOS-kontrollloven § 15 første ledd at det bare skal «uttales om klagen har gitt grunn til kritikk eller ikke» ved klager mot tjenestene om overvåkingsmessig virksomhet.

konstitusjonskomiteen. Dagen etter overleveringen arrangerte utvalget sin årskonferanse. Temaet i 2024 var «Overvåking og ytringsfrihet». Konferansen var åpen for alle og ble også strømmet.

I september møtte utvalget det tyske Parlamentarisches Kontrollgremium (PKGr) i Oslo. PKGr fører kontroll med de nasjonale etterretnings- og sikkerhetstjenestene. I møtet ble det orientert om EOS-utvalgets kontrollmodell og arbeid.

Utvalget deltok på nordisk møte for kontrollorganene i Norge, Sverige, Danmark og Finland i København i september 2024. På møtet ble det blant annet diskutert kontrollmetodikk og kontroll av kunstig intelligens.

I oktober 2024 reiste utvalget på studietur til Canada. Utvalget besøkte Canadas kontrollorgan National Security and Intelligence Review Agency (NSIRA). På programmet

sto i tillegg møter med National Security and Intelligence Committee of Parliamentarians Secretariat (NSICOP), Global Affairs Canada (GAC) og the Canadian Security Intelligence Service (CSIS). Utvalget besøkte også den norske ambassaden i Ottawa.

En oversikt over utvalgets eksterne virksomhet i 2024 følger i vedlegg 1.

3.5 Nytt engelsk navn

EOS-utvalget har vedtatt å endre sitt engelske navn. Formålet med endringen er å få klart frem at utvalget ikke er en del av Stortinget, men at medlemmene er oppnevnt av Stortinget. Det nye navnet er «The Parliament Appointed Committee for Intelligence Oversight»⁵.

EOS-utvalgets årskonferanse i 2024 hadde «Overvåking og ytringsfrihet» som tema. Her debatterer kommentator Harald Stanghelle, Teknas president Elisabet Haugsbø, NIM-direktør Adele Matheson Mestad og tidligere riksadvokat Tor-Aksel Busch. Til høyre møteleder Trude Teige.

Foto: EOS-utvalget

⁵ Det tidligere navnet var «the Norwegian Parliamentary Oversight Committee on Intelligence and Security Services». Kortformen «the EOS Committee» er ikke endret.

EOS-utvalgets inspeksjoner i 2024

4.

Etterretningstjenesten

Etterretningstjenesten er Norges
utenlandsetterretningstjeneste

4.1 Generelt om kontrollen

Utvalget har i 2024 gjennomført fire inspeksjoner av Etterretningstjenesten (E-tjenesten) sentralt. Utvalget har i kontrollen konsentrert seg om E-tjenestens internasjonale samarbeid. I tillegg har utvalget innsisert Forsvarets telekommunikasjons testfelt (FTTF). FTTF er bygget som et kommersielt telenett i mindre skala, der det kan utføres tester og øves på ulike oppdrag. Under inspeksjonen av FOH i 2024⁶ innsiserte utvalget også E-tjenestens del av hovedkvarteret.

Videre innsiserte utvalget Nasjonalt etterretnings- og sikkerhetssenter (NESS), som er et analysesamarbeid der E-tjenesten, PST, NSM og politiet ved Kripos deltar.

I inspeksjonene av E-tjenesten kontrollerer utvalget særlig

- bruk av innhentingsmetoder som kan medføre inngrep overfor den enkelte
- behandling av personopplysninger
- utveksling av informasjon med innenlandske og utenlandske samarbeidspartnere
- saker som er forelagt Forsvarsdepartementet (foreleggelsessaker)⁷
- interne godkjenninger
- tilrettelagt innhenting av grenseoverskridende elektronisk kommunikasjon
- om E-tjenestens stasjoner, utstyr, metoder og informasjonsinnhenting er under nasjonal kontroll.

Utvalget har ikke rett til innsyn i særlig sensitiv informasjon i E-tjenesten. Utvalget får jevnlig oppdateringer om omfanget av informasjon i denne kategorien. Når informasjonen ikke lenger er definert som særlig sensitiv, blir den gjort tilgjengelig for utvalget.

4.2 Særskilt melding om Etterretnings-tjenestens rolle i 25. juni-saken

EOS-utvalget avga 30. januar 2024 særskilt melding til Stortinget om E-tjenestens rolle i 25. juni-saken.⁸ Utvalget undersøkte om E-tjenesten ved sin kildeføring fremprovoserte skytingen 25. juni 2022, og om tjenesten overholdt plikten til rettidig å dele all relevant informasjon med PST i forkant av angrepet.

Utvalget fant etter sine undersøkelser ikke grunnlag for å kritisere E-tjenesten.

4.3 Tilrettelagt innhenting (TI)

Utvalget skal føre løpende kontroll med E-tjenestens etterlevelse av reglene om tilrettelagt innhenting av grenseoverskridende elektronisk kommunikasjon (TI).

Den 1. oktober 2023 trådte endringer i etterretningstjenestelovens kapitler om tilrettelagt innhenting i kraft. E-tjenesten kan etter dette bruke metoden tilrettelagt innhenting til etterretningsproduksjon.

Utvalget har i 2024 kontrollert om E-tjenestens bruk av reelle data, samt at testing og utvikling av tilrettelagt innhenting har blitt utøvd innenfor rammen av etterretningstjenesteloven § 7-3. Utvalget har blant annet undersøkt om tjenesten har fulgt reglene for pålegg til ekomtilbydere, som skal gjøre elektronisk kommunikasjon tilgjengelig for tjenesten. Utvalget har også kontrollert om innhentede data kun er benyttet til formålene som regelverket åpner for. De utførte kontrollene har ikke gitt grunnlag for oppfølging overfor E-tjenesten.

6 Se punkt 9.4.

7 Lov 19. juni 2020 nr. 77 om Etterretningstjenesten (etterretningstjenesteloven) § 2-5.

8 Dokument 7:1 (2023-2024) Særskilt melding til Stortinget om Etterretningstjenestens rolle i 25. juni-saken.

Interne godkjenninger

En beslutning fra ansvarlig nivå i E-tjenesten, der regelverket stiller krav til at en slik beslutning foreligger. Dette kan for eksempel være tillatelser til deling av informasjon om nordmenn til utenlandske samarbeidende tjenester eller tillatelse til å overvåke nordmenns kommunikasjon når personene er i utlandet.

Særlig sensitiv informasjon

Med særlig sensitiv informasjon, jf. E-tjenestens Retningslinjer for behandling av særlig sensitiv informasjon, menes:

1. Identiteten til E-tjenestens og utenlandske partners menneskelige kilder.
2. Identiteten til utenlandske partners særskilt beskyttede tjenestemenn.
3. Personer og operative planer i okkupasjonsberedskapen.
4. E-tjenestens og/eller utenlandske partnere særlig sensitive utenlandsoperasjoner som ved kompromittering
 - a. alvorlig kan skade forholdet til fremmed makt grunnet operasjonens politiske risiko, eller
 - b. kan medføre alvorlig skade eller tap av liv for eget personell eller tredjepersoner.

Tilrettelagt innhenting

Metoden innebærer at E-tjenesten kan innhente elektronisk kommunikasjon som krysser Norges grense i fiberkabler.

Etterretningsproduksjon

Å sette sammen og analysere innhentet informasjon til etterretningsformål.

Det forutsettes i etterretningstjenesteloven § 7-11 at E-tjenesten skal legge til rette for utvalgets kontroll av tilrettelagt innhenting gjennom tekniske løsninger. For å ivareta kontrolloppgavene, har utvalget bedt tjenesten om å utvikle kontrollfunksjonalitet i sine systemer. Utvalget har i 2024 fulgt opp E-tjenestens implementering av slik kontrollfunksjonalitet.

Utvalget jobber med å følge både utviklingen av tilrettelagt innhenting og den operative bruken av systemet tett. Sekretariatets teknologiske og juridiske kompetanse kombinert med gode kontrollmekanismer i systemet styrker utvalgets evne til å gjennomføre kontroll av at tilrettelagt innhenting foregår innenfor rammene av lovverket. Denne typen kontroll forventes å bli mer omfattende i 2025.

4.4 Metadatautveksling med partner i utlandet

4.4.1 Innledning

Utvalget har vurdert E-tjenestens samarbeid med en utenlandsk etterretningstjeneste om utveksling av [metadata](#) i form av [rådata](#) i [bulk](#).

Utvalget stilte spørsmål til E-tjenesten om vilkårene for å dele rådata i bulk etter etterretningstjenesteloven §§ 10-3, jf. 10-2, samt vilkårene for å motta rådata i bulk innhentet av en annen stat. Blant spørsmålene var hvilke krav E-tjenesten må stille til samarbeidende parter oppfyllelse av menneskerettslige forpliktelser og kravene til legalitetskontroll hos den samarbeidende parten. På bakgrunn av E-tjenestens svar, ba utvalget om Forsvarsdepartementets syn på enkelte rettslige spørsmål.

4.4.2 Rettslige krav til deling av rådata i bulk med en annen stat

Deling av rådata i bulk er ikke uttrykkelig forbudt eller særskilt regulert i etterretningstjenesteloven. Forsvarsdepartementet mente at de nevnte vilkårene i etterretningstjenesteloven skal anvendes ved vurdering av deling av rådata i bulk.

Det er ifølge departementet deling av hvert enkelt bulkdatasett, eller type datasett, som skal underlegges en vurdering av om deling er forholdsmessig, nødvendig og forsvarlig. Karakteren av bulkdatasettet vil være avgjørende. Dersom personopplysninger inngår i et datasett, skal ikke den enkelte

personopplysning vurderes, men det skal foretas en vurdering av om deling av datasettet er forholdsmessig på overordnet nivå. Det er ikke tilstrekkelig å kun vurdere om samarbeidet er forholdsmessig, nødvendig og forsvarlig.

Utvalget tok departementets redegjørelse til orientering.

4.4.3 Rettslige krav til mottak av rådata i bulk innhentet av en annen stat

Ved mottak av informasjon opplyste E-tjenesten at det legges til grunn at den aktuelle samarbeidspartneren utøver sin virksomhet i samsvar med nasjonal rett og menneskerettslige forpliktelser. Departementet stilte seg bak E-tjenestens vurdering.

I sin etterfølgende uttalelse gjorde utvalget nærmere rede for sin forståelse av hva de rettslige kravene til mottak av informasjon innebærer.

Utvalget viste til at etterretningstjenesteloven kapittel 10 først og fremst regulerer utlevering til andre land, og ikke E-tjenestens mottak av informasjon. Det følger videre av etterretningstjenesteloven § 1-1 bokstav c at E-tjenestens virksomhet skal utøves «i samsvar med menneskerettighetene og andre grunnleggende verdier i et demokratisk samfunn». Dette samstemmer også med EOS-utvalgets formål, som ifølge EOS-kontrollloven § 2 første ledd blant annet er å påse at tjenestene «respekterer menneskerettighetene» og at «virksomheten holdes innen rammen av lov [...] og ulovfestet rett».

Utvalget mente at det generelle kravet om forholdsmessighet i etterretningstjenesteloven § 5-4 også må gjelde for mottak av informasjon som inneholder personopplysninger. Enten E-tjenesten spesifikt har bedt om informasjonen eller mottar den som ledd i et avtalt samarbeid, må mottaket anses som «innhenting» i denne bestemmelsens forstand. Utvalget viste blant annet til at forholdsmessighet både er et generelt prinsipp i norsk forvaltningsrett og at det for inngrep i personvernet etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 8 og Grunnloven § 102 gjelder et forholdsmessighetskrav ved all behandling av personopplysninger.

For den nærmere forståelsen av hva som ligger i disse grunnkravene fant utvalget veiledning i Høyesteretts praksis knyttet til bruk av informasjon innhentet ved skjulte metoder

Metadata

Data som beskriver annen data eller som inneholder ekstra informasjon knyttet til data, for eksempel hvem som er avsender eller mottaker, kommunikasjonsens størrelse, posisjon, tidspunkt eller varighet.

Rådata

Data som er ubearbeidet eller automatisk bearbeidet, og dermed ikke analysert eller vurdert for etterretningsverdi.

Bulk

Innsamling av store datamengder der en vesentlig andel av informasjonen anses å være irrelevant for etterretningsformål.

i utlandet.⁹ Overført til mottak av personopplysninger som ledd i etterretning, innebærer det at informasjonen må være innhentet i samsvar med reglene i det landet som foretar innhenting. Innhenting og bruk må heller ikke stride mot grunnleggende norske verdier.

Utvalget la til grunn at det også på etterretningsfeltet gjelder et prinsipp om at tjenestene ikke ved hjelp av samarbeidende tjenester kan omgå de kravene til virksomheten som følger av norsk lov. Det kommer også til uttrykk i etterretningstjenesteloven § 10-2 annet ledd og i lovens forarbeider.¹⁰

Når det gjaldt mulig omgåelsesproblematikk påpekte utvalget at etterretningstjenesteloven kapittel 7 og 8 stiller strenge krav til E-tjenestens tilrettelagte innhenting av, og søk i, grenseoverskridende elektronisk kommunikasjon (TI). Blant annet kreves det domstolskontroll både for innhenting og for søk i dataene. Som et tenkt eksempel kan det anføres at E-tjenesten i praksis mottar TI-data dersom tjenesten etter-spør eller mottar informasjon fra en samarbeidende tjeneste som er hentet fra kabler som krysser Norges grenser. I et slikt eksempel vil E-tjenesten kunne omgå sikringsmekanismene som følger av norsk lov. E-tjenesten er enig med EOS-utvalget i anførselen om omgåelsesproblematikk.

Mottak av personopplysninger, også i form av bulk, utgjør et inngrep i retten til respekt for privatlivet etter EMK artikkel 8 og Grunnloven § 102. Av vilkårene for lovlige inngrep etter artikkel 8 nr. 2 blir det blant annet utledet et krav til å vurdere forholdsmessighet. Her vil en vurdering av rettssikkerhetsgarantiene på innhentingsstadiet måtte inngå. Dette må det tas hensyn til også ved anvendelsen av etterretningstjenesteloven § 5-4.

I to storkammerdommer fra 2021 har Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) behandlet mottak av personopplysninger, inkludert mottak i bulk.¹¹ Dette er en del av det rettslige rammeverket som må tas i betraktning. Utvalget henviste til vurderingene i Big Brother Watch avsnitt 495-499 og pekte særlig på at EMK advarer om at «the protection afforded by the Convention would be rendered nugatory if States could circumvent their Convention obligations by requesting either the interception of communications by, or the conveyance of intercepted communications from,

non-Contracting States». Det samme må gjelde for mottak av etterretningsinformasjon fra stater som er bundet av, men ikke lever opp til, kravene som nå følger av EMK.

Oppsummert la utvalget til grunn at E-tjenesten ved mottak av rådata i bulk, som ved mottak av annen informasjon, må

- vurdere lovligheten av innhenting etter det aktuelle landets rett
- vurdere forholdsmessigheten av å motta informasjonen
- påse at mottaket ikke utgjør en omgåelse av kravene som følger av etterretningstjenesteloven.

Utvalget fremhevet at det primært ligger til E-tjenesten og departementet å vurdere betydningen av den rettslige situasjonen i andre stater i lys av de ovenfor nevnte krav.

4.5 Søk på mindreårig i bulkdata

Søk i rådata i bulk, både når formålet er målsøking og måltrettet innhenting, skal ikke gjennomføres dersom det vil være et uforholdsmessig inngrep overfor den enkelte, jf. etterretningstjenesteloven § 5-3.

E-tjenesten hadde søkt i bulkdata med søkebegrep tilknyttet en mindreårig person som oppholdt seg i Norge. E-tjenesten hadde ikke gjort en skriftlig forholdsmessighetsvurdering før søket. Utvalget viste til at det for kontrollformål må være mulig for utvalget å avklare om lovpålagte vurderinger er gjort. Utvalget kritiserte derfor E-tjenesten for ikke å ha oppfylt lovens vilkår om å gjøre en forholdsmessighetsvurdering, jf. etterretningstjenesteloven § 5-3 annet ledd annet punktum. Utvalget presiserte at utvalget med kritikken ikke mente at søket i seg selv var uforholdsmessig.

Saken identifiserte videre noen svakheter ved utvalgets kontrollmulighet av søk i bulkdata. Utvalget opprettet derfor en dialog med E-tjenesten om å forbedre utvalgets mulighet til å kontrollere søkeloggen. Saken reiste også enkelte spørsmål som er omtalt i punkt 4.10.

⁹ Blant annet HR-2022-1314-A avsnitt 26.

¹⁰ Prop. 80L (2019–2020) punkt 13.3.4.

¹¹ EMDs storkammeravgjørelser i Big Brother Watch m.fl. mot Storbritannia og Centrum för rättvisa mot Sverige.

Målsøking

Systematisk arbeid for å identifisere nye etterretningsmål.

Måltrettet innhenting

Systematisk arbeid for å finne informasjon knyttet til identifiserte etterretningsmål.

4.6 Om E-tjenestens inngripende metodebruk mot mulig kilde i Norge

I en sak oppsto det spørsmål om tolkningen av etterretnings-tjenesteloven §§ 4-2 og 4-5, og om forholdet mellom bestemmelsene. Etterretningstjenesteloven § 4-2 regulerer bruk av innhentingmetoder i Norge overfor utenlandske personer som opptrer på vegne av en fremmed stat eller statslignende aktører. Etterretningstjenesteloven § 4-5 regulerer innhenting av informasjon om personer i Norge for å finne, rekruttere og verifisere kilder. En sentral problemstilling i saken var de rettslige rammene for metodebruk for kildeverifikasjonsformål overfor utenlandske personer som er i Norge og opptrer på vegne av en fremmed stat mv.

E-tjenesten hadde iverksatt en operasjon i Norge for å vurdere egnetheten av en utenlandsk person som potensiell kilde. Operasjonen hadde et rent kildeverifikasjonsformål og det ble benyttet en teknisk innhentingmetode i saken som ikke omfattes av etterretningstjenesteloven §§ 6-3 og 6-4.

Utvalget spurte E-tjenesten om forholdet mellom etterretningstjenesteloven §§ 4-2 og 4-5 og om lovligheten av å bruke en slik innhentingmetode for å verifisere en kilde. E-tjenesten mente at etterretningstjenesteloven §§ 4-2 og 4-5 er to alternative unntaksbestemmelser fra territorialforbudet. Derfor mente tjenesten at § 4-2 også kan hjemle innhenting av informasjon om personer for kildeverifikasjonsformål, slik at alle innhentingmetoder etter etterretningstjenesteloven kapittel 6 kan benyttes for kildeverifikasjon i Norge, forutsatt at den potensielle kilden omfattes av personkretsen i etterretningstjenesteloven § 4-2. Etter spørsmål fra utvalget, var Forsvarsdepartementet enig i E-tjenestens tolkning.

Utvalget var ikke enig i tolkningen og viste til bestemmelsenes formål, ordlyd og uttalelser i forarbeidene.

Formålet med bruk av innhentingmetoder etter § 4-2 er å innhente etterretningsinformasjon knyttet til utenlandske personer og deres aktivitet i Norge på vegne av en fremmed stat. Etter § 4-5 er formålet med informasjonsinnhenting å fastslå om personen besitter eller kan skaffe tilgang til informasjon som er relevant for E-tjenesten eller en samarbeidende

tjeneste, samt å vurdere motivasjon, troverdighet og egnethet som kilde.

Ordlyden i etterretningstjenesteloven § 4-5 annet ledd setter rammer for hvordan informasjon skal innhentes for kildeverifikasjon i Norge, og hvilke metoder som kan benyttes for dette formålet. Informasjonen skal komme fra åpne kilder eller ved utlevering fra norske myndigheter. Hvis det foreligger tungtveiende sikkerhetsmessige grunner, kan det bare benyttes metoder som menneskebasert innhenting og systematisk observasjon, jf. §§ 6-3 og 6-4.¹² Bestemmelsen skiller ikke mellom norske og utenlandske personer i Norge som potensielle kilder. Det er heller ingen unntak i § 4-5 for personkretsen i § 4-2, slik man finner i etterretningstjenesteloven § 5-3 tredje ledd siste punktum. Også metodebruk for å avklare tvil knyttet til om en utenlandsk person opptrer på vegne av en fremmed stat, er ulikt regulert i §§ 4-2 annet ledd og 4-5 annet ledd.

I merknadene til § 4-5 i Prop. 80 L (2019-2020) fremgår det at «[d]et vil ikke være hjemmel for å benytte øvrige metoder etter kapittel 6, med mindre det viser seg at kilden opptrer på vegne av fremmed stat eller statslignende aktør og innhenting kan skje etter § 4-2.»

E-tjenesten mente sitatets siste del støttet deres tolkning om at der den potensielle kilden omfattes av personkretsen i etterretningstjenesteloven § 4-2 første ledd, kan denne bestemmelsen legges til grunn for metodebruken.

Utvalget mente sitatet i kontekst med øvrig omtale i forarbeidene, peker på at alle metoder etter kapittel 6 kan benyttes når tjenesten ikke lenger opererer etter kildeverifikasjonsformål, men innhenter til etterretningsformål. Forståelsen er støttet i forarbeidenes uttalelser om hvorfor kildeverifikasjon er viktig.¹³ Utvalget tolket forarbeidene slik at det kun er når tjenesten får grunn til å tro at den potensielle kilden i virkeligheten handler på vegne av en fremmed etterretningstjeneste eller ikke er den vedkommende utgir seg for å være, at alle innhentingmetoder etter kapittel 6 kan benyttes. E-tjenesten vil da ha etterretningsformål ved innhenting, og ikke lenger bare kildeverifikasjonsformål.

Utvalget mente at forarbeidene lest i sammenheng, i kontekst

12 Et eksempel på «tungtveiende sikkerhetsmessige grunner» kan være der det er grunn til å undersøke om kilden i realiteten opptrer på vegne av en annen stats etterretnings- eller sikkerhetstjeneste eller på annen måte ikke er den som personen utgir seg for å være, jf. Prop. 80 L (2019-2020) kapittel 17 s. 204.

13 Prop. 80 L (2019-2020) kapittel 8.6.4 side 59.

Kildeverifisering

Prosess for å innhente og vurdere informasjon for å fastslå hvorvidt en potensiell eller eksisterende kilde besitter eller kan skaffe tilgang til relevant informasjon for etterretningsformål, samt for å fastslå motivasjon, troverdighet og egnethet.

Territorialforbudet

Det er forbudt for E-tjenesten å bruke innhentingmetoder som beskrevet i etterretningstjenesteloven kapittel 6 overfor personer i Norge. Et unntak fra forbudet er etterretningsvirksomhet overfor utenlandske personer som opptrer på vegne av en fremmed stat eller statslignende aktører.

av etterretningstjenestelovens systematikk og bestemmelsesens ordlyd, må forstås slik at § 4-5 uttømmende regulerer metodebruk ved kildeverifikasjon. Andre metoder enn menneskebasert innhenting eller systematisk observasjon kunne dermed etter utvalgets syn ikke benyttes som en lovlig innhentingsmetode for kildeverifikasjonsformål i Norge. Utvalget kritiserte E-tjenesten for å ha benyttet en slik annen metode overfor den potensielle kilden.

4.7 E-tjenestens samarbeid med en utenlandsk tjeneste

Etterretningstjenesten skal være under nasjonal kontroll, jf. etterretningstjenesteloven § 2-1 annet ledd. E-tjenesten skal videre sikre nasjonal kontroll med hvilken informasjon som gjøres kjent for utenlandske samarbeidspartnere, jf. etterretningstjenesteloven § 2-1 annet ledd annet punktum. Utvalget fører kontroll med E-tjenestens sentrale avtaler med utenlandske samarbeidspartnere. I 2024 har utvalget undersøkt en avtale, som blant annet regulerer E-tjenestens tilrettelegging for en utenlandsk samarbeidende tjenestes innsamling. Utvalget ba tjenesten om å redegjøre for hvordan nasjonal kontroll av denne innsamlingen sikres av E-tjenesten. Videre ba utvalget om en redegjørelse for tiltak som er iverksatt for å forhindre at det skjer innsamling av data fra norsk territorium i strid med territorialforbudet.

Utvalget tok tjenestens redegjørelser til orientering. Samtidig varslet utvalget at det også fremover vil kontrollere hvordan tjenesten sikrer nasjonal kontroll ved samarbeid med andre tjenester.

4.8 Forholdsmessighetsvurderingen i etterretningstjenesteloven § 5-4

E-tjenesten kan på nærmere vilkår benytte inngripende innhentingsmetoder overfor enkeltpersoner. Det følger av etterretningstjenesteloven § 6-13 at beslutning om bruk av slike metoder skal være skriftlig og blant annet angi hva eller hvem innhenting gjelder. Det rettslige grunnlaget for innhenting skal også angis.

I årsmeldingen for 2023 punkt 4.3 omtalte utvalget en sak der E-tjenesten hadde fattet beslutning om bruk av inngripende metoder. På generelt grunnlag tok utvalget da opp om E-tjenesten tilstrekkelig konkret angir hva eller hvem som er mål for innhenting.

Utvalget har hatt dialog med E-tjenesten i 2024 om spørsmål knyttet til etterretningstjenesteloven § 5-4 for å sikre at forholdsmessighetsvurderingen gjøres på korrekt nivå.

E-tjenesten mener at det er tilstrekkelig å angi de kategoriene etterretningsmål avgjørelsen vil gjelde, og at en beslutning kan omfatte en krets personer der vurderingen vil være tilnærmet lik. Utvalget uttrykte forståelse for hensynene som kan gjøre det nødvendig med felles vurderinger for en ubestemt krets personer. Utvalget konkluderte likevel med at det var begrunnet tvil om E-tjenestens tolkning av kravet til å konkretisere «hva eller hvem» en beslutning gjelder, var i samsvar med etterretningstjenesteloven § 6-13.

E-tjenesten har i etterkant fått en rettslig avklaring av spørsmålet fra Forsvarsdepartementet.

Foto: E-tjenesten - Bilderfekt: Fdesign

4.9 Om kjøp av metadata i bulk

I årsmeldingen for 2022 ble det vist til at utvalget hadde stilt spørsmål til E-tjenesten om tjenestens hjemmelsgrunnlag for kjøp av metadata fra kommersielle aktører. E-tjenesten anså at enkelte anskaffelser av data fra kommersielle tilbydere ikke innebar bruk av en inngripende metode etter etterretningstjenesteloven kapittel 6. Tjenesten mente derfor at forbudet mot innhenting i Norge etter etterretningstjenesteloven § 4-1 ikke kom til anvendelse for denne typen anskaffelse av metadata.

Utvalget var uenig med E-tjenestens vurdering og mente at de samme hensynene gjorde seg gjeldende ved kjøp av metadata i bulk som inneholder personopplysninger som for innhenting fra åpne kilder. Innhenting fra åpne kilder anses som bruk av en inngripende metode, jf. etterretningstjenesteloven § 6-2. Utvalget mente derfor at denne typen kjøp måtte anses som innhenting av informasjon som kan medføre et inngrep overfor den enkelte, og at territorialforbudet kommer til anvendelse.

E-tjenesten ble oppfordret til å foreta en ny vurdering av om metodebruken må forankres i kapittel 6 i etterretningstjenesteloven for å være lovlig.

E-tjenesten revurderte saken og løftet spørsmålet til Forsvarsdepartementet. E-tjenesten, med støtte fra departementet, vurderer nå at kjøp av informasjon fra kommersielle tilbydere som hovedregel er å anse som innhenting av åpent tilgjengelig informasjon etter etterretningstjenesteloven § 6-2. Territorialforbudet kommer derfor til anvendelse på slike kjøp.

4.10 Regler for søk i rådata i bulk innhentet fra åpne kilder

Grunnvilkårene for innhenting av og søk i rådata i bulk følger av etterretningstjenesteloven § 5-3. Dersom det skal søkes i rådata i bulk med et søkebegrep tilknyttet en person som oppholder seg i Norge, er kravet at et slikt søk må være «strengt nødvendig» for å ivareta en av E-tjenestens lovfestede oppgaver etter § 3-1 (utenlandske trusler).

I årsmeldingen for 2022 viste utvalget til at det på generelt grunnlag hadde vurdert om E-tjenestens bestemmelser i et internt regelverk om innhenting i det digitale rom var i tråd med etterretningstjenesteloven. I den forbindelse oppsto det en rettslig uenighet mellom E-tjenesten og EOS-utvalget

knyttet til om kravet i § 5-3 tredje ledd gjelder ved søk i rådata i bulk innhentet fra åpne kilder. E-tjenesten mente at lovgivers intensjon og hensynet til lovens sammenheng tilsier at formålsbegrensningen ikke er ment å gjelde for søk i rådata innhentet fra åpne kilder.

Utvalget hadde et annet syn. Lovgiver har i § 5-3 tredje ledd stilt strengere krav for søk i rådata i bulk når disse tar utgangspunkt i et søkebegrep tilknyttet en person som oppholder seg i Norge. Ordlyden i bestemmelsen skiller ikke mellom hvilken metode som har blitt benyttet for å innhente rådataene. Det følger av lovens systematikk at dersom tjenesten har benyttet en av metodene i kapittel 6 for å innhente rådata i bulk, må søk i disse dataene oppfylle vilkårene i § 5-3 tredje ledd. Dersom det skal være unntak fra lovens krav, må dette ha tydelig rettslig forankring. Utvalget uttalte at E-tjenestens argumenter ikke var tilstrekkelige til å fravike lovens ordlyd.

E-tjenesten tok problemstillingen opp med Forsvarsdepartementet. Forsvarsdepartementet var enig i E-tjenestens tolking. Forsvarsdepartementet uttalte at de skjerpede vilkårene som oppstilles i § 5-3 tredje ledd må forstås utledet av det generelle territorialforbudet i § 4-1, og dermed ikke direkte skulle legges til grunn for informasjon som allerede er lovlig innhentet og lagret i tråd med etterretningstjenesteloven § 6-2, jf. § 4-4¹⁴.

Forsvarsdepartementet mente det var behov for en presisering av § 5-3 tredje ledds rekkevidde, om at forholdet mellom vilkårene for innhenting og bruk av informasjon innhentet fordekt, og informasjon innhentet fra åpne kilder, burde gjøres tydeligere i loven. Forsvarsdepartementet viste til den varslede evalueringen av etterretningstjenesteloven som skal være ferdig innen september 2026.¹⁵

4.11 E-tjenestens bruk av hastebeslutning

Utvalget ba E-tjenesten om å redegjøre for en hastebeslutning tatt av andre enn Sjef E-tjenesten (Sjef E), og som tilsynelatende ikke var blitt «endelig formalisert» før etter fire måneder.

Sjef E kan fatte beslutning om bruk av innhentingsmetoder etter etterretningstjenesteloven kapittel 6, jf. § 6-12. Denne myndigheten kan ikke delegeres. Beslutninger skal være skriftlige og angi oppdraget innhenting knytter seg til, hva eller hvem innhenting gjelder, det faktiske og rettslige grunnlaget for innhenting og beslutningens varighet, jf.

¹⁴ Det følger av etterretningstjenesteloven § 4-4 at E-tjenesten uten hinder av territorialforbudet i § 4-1 kan innhente informasjon om utenlandske forhold fra åpne kilder etter § 6-2 selv om informasjonen er publisert av eller på annen måte berører personer i Norge.

¹⁵ Jf. forsvarsminister Grams uttalelse i debatt om Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om EOS-utvalgets årsmelding 2023, Innst. 341 S (2023-2024), jf. Dokument 7 (2023-2024).

etterretningstjenesteloven § 6-13 første ledd. I hastetilfeller kan beslutning etter § 6-12 treffes muntlig, men skal nedtegnes snarest mulig, jf. § 6-13 annet ledd. Regelen om hastebeslutning er i Prop. 80 L (2019–2020) kapittel 17 «ment som en snever unntaksregel som bør utøves med stor varsomhet».

EOS-utvalget tok til orientering at hastebeslutningen var tatt av en person som fungerte som Sjef E. Utvalget bemerket at muligheten til å føre etterfølgende kontroll med hastebeslutninger er avhengig av at tjenesten har dokumentert hvem som har kompetanse til å fatte slike beslutninger i Sjef Es fravær.

Videre bemerket utvalget at det i saken var en betydelig utvidelse av tidsperioden for søk i rådata i bulk, fra syv til 60 dager. En slik utvidelse er et sentralt moment i vurderingen av forholdsmessigheten av metodebruken, særlig med tanke på inngrepets virkning overfor den som rammes. Derfor burde E-tjenesten vurdert utvidelsen av søkeperioden konkret i forholdsmessighetsvurderingen.

Til sist merket utvalget seg at tjenesten under arbeidet med saken hadde avdekket et avvik, ved at det ble satt feil utløpsdato på søket. Det var imidlertid ikke gjennomført søk lenger enn den angitte søkeperioden i beslutningen.

4.12 Varsling i E-tjenesten og behandling av sikkerhetsgradert informasjon

Utvalget mottok et varsel om ansatte i E-tjenestens rett og mulighet til å varsle om kritikkverdige forhold i tjenesten etter arbeidsmiljøloven kapittel 2 A. Det ble hevdet at «skjermings-

hensyn» og sikkerhetsgradering hindrer de ansattes muligheter for å få varslene behandlet utenfor E-tjenesten.

Formålet med utvalgets kontroll er blant annet å forebygge at E-tjenesten krenker noens rettigheter og å påse at tjenestens virksomhet holdes innen rammen av lov. Utvalget har undersøkt om ansatte i E-tjenestens rett og mulighet til å varsle, er mer begrenset enn for andre forsvarsansatte som følge av utøvelse av sikkerhetstjeneste. Undersøkelsen omfattet også om tjenestens rutiner for intern varsling begrenser de ansattes rett til å varsle, i strid med arbeidsmiljøloven § 2 A-6 tredje ledd.

I sin avsluttende uttalelse til E-tjenesten bemerket utvalget at tjenestens ansatte synes å ha én reell mulighet for å få ekstern behandling av sine varsler om kritikkverdige forhold i tjenesten, hos Forsvarsdepartementets internrevisjon. Andre forsvarsansatte synes å ha flere muligheter til å få sine varsler behandlet eksternt.

Utvalget bemerket at E-tjenestens ansattes muligheter til å få sine varsler behandlet eksternt tilsynelatende var mer begrenset enn for andre forsvarsansatte frem til 2021. Det ble opplyst at Forsvarsdepartementets internrevisjon i 2021 ble «tildelt mandat til å behandle varsler samt kompetanse og mandat til å behandle saker relatert [til] varslingssaker i E-tjenesten i enkelttilfeller». Utvalget merket seg at E-tjenesten opplyste at i slike saker ville den bistå departementet med nødvendig informasjon, «uavhengig av sikkerhetsgradering».

Utvalget fant derfor at det ikke legges faktiske begrensninger på ansattes rett og mulighet til å få sine varsler om kritikkverdige forhold behandlet av et kompetent, uavhengig

Foto: Anette Ask/Forsvaret - Bildeeffekt: Fødsjon

og eksternt varslingsorgan utenfor E-tjenesten. Tjenestens interne rutiner for varslingsbegrenset heller ikke de ansattes rett og mulighet til å varsle. Saken ble avsluttet uten kritikk av E-tjenesten.

Til sist bemerket utvalget at E-tjenestens varslingsordning ikke inngikk i PwCs evaluering av Forsvarets system for varslings i 2022. Evalueringen ledet til opprettelsen av den sentrale varslingsenheten i Forsvaret. Den ble opprettet for å styrke kompetansen, kapasiteten og uavhengigheten ved håndtering av varslingssaker i Forsvaret. Opprettelsen skulle også minske risikoen for at varsler får ulik behandling, eller at det legges til grunn ulike prinsipper for håndtering av likeartede varslingssaker. Utvalget understreket derfor betydningen av at håndteringen av varslingsaker internt i E-tjenesten, med Forsvarsdepartementets internrevisjon som ekstern varslingsinstans, trekker veksler på erfarings- og kompetansebygging i Forsvaret for øvrig for å sikre nødvendig kompetanse og hensynet til likebehandling av varslingsaker i tjenesten.

4.13 Diskrimineringsnemndas behandling av saker der grunnlagsmaterialet er sikkerhetsgradert

En person som hevdet seg utsatt for ulovlig gjengjeldelse etter varslings i E-tjenesten, hadde klaget til Diskrimineringsnemda. Diskrimineringsnemda henla saken «fordi den etter bevisets stilling ikke lar seg opplyse tilstrekkelig», jf. diskrimineringsombudsloven § 10 tredje ledd. Nemda viste til at «en vesentlig andel av dokumentene som gjelder sentrale bevis og utredninger i saken, er sikkerhetsgradert KONFIDENSIELT med hjemmel i sikkerhetsloven». For å behandle sikkerhetsgraderte dokumenter, må saksbehandleren ha sikkerhetsklarering. Diskrimineringsnemda opplyste at ingen av deres saksbehandlere har slik klarering.

Personen tok kontakt med EOS-utvalget. Utvalget viste til at dersom Diskrimineringsnemda i praksis er avskåret fra å behandle en sak, fordi grunnlags-/bevismaterialet er sikkerhetsgradert, kan det problematiseres om nemndas samfunnsoppdrag kan fylles fullt ut.

EOS-utvalget kan underrette vedkommende departement om «mangler ved lover, administrative forskrifter eller administrativ praksis», jf. EOS-kontrolloven § 14 tredje ledd. I denne saken underrettet utvalget Arbeids- og inkluderingsdepartementet om at det syntes å være mangler ved regelverket knyttet til gjengjeldelsessaker der grunnlags-/bevismaterialet er sikkerhetsgradert.

4.14 Klagesaker

Utvalget har i 2024 tatt syv klager rettet mot E-tjenesten til behandling. Flere av klagen var også rettet mot andre EOS-tjenester. Utvalget har i 2024 avsluttet seks klagesaker mot E-tjenesten.

Ingen klagesaker har endt med kritikk av E-tjenesten i 2024.

5.

Politiets sikkerhetstjeneste

Politiets sikkerhetstjeneste er Norges innenlands
etterretnings- og sikkerhetstjeneste

5.1 Generelt om kontrollen

I 2024 har utvalget gjennomført fire inspeksjoner av Politiets sikkerhetstjeneste (PST) i Den sentrale enhet (DSE). Utvalget har konsentrert seg om PSTs samarbeid med myndigheter i Norge. I tillegg er PST-enhetene i Vest og Trøndelag politidistrikt kontrollert. Videre inspiserte utvalget Nasjonalt etterretnings- og sikkerhetssenter (NESS), jf. punkt 4.1.

I inspeksjonene av PST kontrollerer utvalget særlig tjenestens

- behandling av personopplysninger
- nye og avsluttede forebyggende saker, avvergende etterforskingssaker og etterforskingssaker
- bruk av skjulte tvangsmidler
- kildeføring
- utveksling av informasjon med innenlandske og utenlandske samarbeidspartnere.

5.2 Menneskebasert innhenting

EOS-utvalget har i 2024 undersøkt en rekke forhold knyttet til PSTs bruk av menneskebasert innhenting (HUMINT).

Et av forholdene var tjenestens bruk av økonomisk vederlag. I etterretningstjenesteloven § 11-4 er det gjort unntak for opplysningsplikt og skatteplikt for E-tjenestens vederlag til kilder. På spørsmål fra utvalget bekreftet PST at det ikke tidligere er avklart om deres økonomiske vederlag til kilder er underlagt skatteplikt og/eller opplysningsplikt til andre offentlige myndigheter. Forholdet er forelagt de berørte departementer og skatteloven har blitt endret slik at vederlag og betalinger fra PST til kilder og kontakter som ledd i sikkerhetstjenestens skjermede etterretningsvirksomhet nå er definert som skattefri arbeidsinntekt, jf. skatteloven § 5-15 første ledd bokstav r.

Utvalget undersøkte også hvordan PST opptrer når tjenesten rekrutterer menneskelige kilder, og at det interne regelverket for å rekruttere kilder er fulgt. Utvalget kritiserte PST for en rekrutteringsprosess. Tjenesten erkjente at det hadde vært

sentrale mangler i kilderekutteringsprosessen i den aktuelle saken. Det gjaldt blant annet juridiske og etiske vurderinger, risikovurdering og vurdering av forholdet til kildens arbeidsgiver. I tillegg manglet veiledning til kilden om taushetsplikt og opplysningsplikt. PST har tatt forholdene som ble avdekket i saken alvorlig og opplyser at saken har gitt tjenesten nyttig læring.

Utvalget har videre merket seg at PST er i dialog med Justis- og beredskapsdepartementet om en særskilt regulering av PSTs kilderegister i politiregisterforskriften.

Utvalgets øvrige undersøkelser i saken ga ikke grunn til videre oppfølging.

5.3 Revurdering og registrering av enkeltpersoner

5.3.1 Manglende revurdering av opplysninger om «positive kontakter»

Utvalget har tidligere kritisert PST for å ikke revurdere opplysninger om kontakter etter fem år, jf. politiregisterforskriften § 22-3 tredje ledd. I årsmeldingen for 2014¹⁶ forventet utvalget at PST også skulle revurdere kontakter, inkludert såkalt «positive kontakter», etter fem år. I årsmeldingen for 2015¹⁷ omtalte utvalget at PST hadde endret praksis, slik at også registrering av kontakter blir revurdert etter fem år.

Etter spørsmål fra utvalget i 2023, fant PST et avvik i sin tekniske løsning for å fange opp kontakter som skal revurderes. Det ble også avdekket feil i interne rutiner i PST. Dermed ble et stort antall positive kontakter ikke revurdert. Utvalget mente dette var et stort avvik og kritiserte PST både for avviket og for at tjenestens interne rutiner ikke har vært i samsvar med regelverket på dette punktet.

PST har endret den tekniske løsningen og skal gå gjennom sine interne rutiner.

¹⁶ Punkt 3.3.1 i årsmeldingen for 2014.

¹⁷ Punkt 4.2.5 i årsmeldingen for 2015.

Forebyggende sak (f-sak)

Sak opprettet for å undersøke om noen forbereder et straffbart forhold som PST har til oppgave å forebygge.

Avvergende sak

Sak opprettet for å avverge at det blir begått en straffbar handling som faller inn under PSTs ansvarsområde.

Etterforskingssak (e-sak)

Sak opprettet for å undersøke et straffbart forhold som faller inn under PSTs ansvarsområde.

Skjulte tvangsmidler

Lovregulerte politimetoder som brukes uten at personen metodebruken retter seg mot kjenner til det. Eksempler er hemmelig ransaking, kommunikasjonskontroll, kameraovervåking og dataavlesning.

Positive kontakter

En person som i kraft av sitt yrke eller som ved å melde inn et forhold har gitt informasjon til PST.

5.3.2 Manglende revurdering av registrering av en person

Opplysninger som er registrert i PSTs forebyggendevirksomhet, utenfor forebyggende sak, skal gjennomgås når det har gått fem år fra registreringstidspunktet og det i etterkant ikke er registrert nye opplysninger om vedkommende, jf. politiregisterforskriften § 22-3 tredje ledd første punktum. Utvalget har i 2024 kritisert tjenesten for ikke å ha revurdert et objekt i henhold til femårsregelen.

5.3.3 Videreføring av hensyn til notoritet

Utvalget spurte PST om grunnlaget for å videreføre en objektregistrering i sitt register av hensyn til notoritet. Tjenesten var enig med utvalget i at registrering kun for dokumentasjonsformål ikke er et lovlig registreringsgrunnlag etter politiregisterloven, og registreringen ble slettet.

Utvalget uttalte at tjenesten bør gå gjennom sitt system for å avdekke om det er flere objektregistreringer som er videreført etter fem år kun av hensyn til dokumentasjonsformål. PST opplyste at de følger oppfordringen fra utvalget.

5.3.4 Registrering med begrunnelse «særlig tilknytning til objekt med bekymring»

PST kan registrere personer som har en «særlig tilknytning» til et objekt PST er bekymret for, jf. politiregisterforskriften § 21-2 nr. 1 og 2. Det er et vilkår at man må gå ut fra at tilknytningen

er «av betydning». Opplysningene må også være nødvendige og relevante for formålet med behandlingen.

Utvalget undersøkte en objektregistrering, der objektet var registrert med et slikt hjemmelsgrunnlag og kritiserte PSTs grunnlag for behandling av opplysninger om personen. Utvalget kunne ikke se at registreringen kunne ha betydning for PSTs mulighet for å avdekke hovedobjektets eventuelle terrorplaner. PST hadde mulighet til å følge med gjennom overvåkingen av hovedobjektet. Siden tjenesten ikke hadde en relevant bekymring for personen selv, mente utvalget at registreringen ikke fremsto som nødvendig og forholdsmessig ut fra formålet med behandlingen.

5.3.5 Manglende grunnlag for behandling av opplysninger

Utvalget undersøkte om PST kunne behandle opplysninger om en persons antistatlige og konspiratoriske ytringer. PST svarte utvalget at tjenesten ikke hadde grunnlag for å behandle opplysningene. Opplysningene skulle slettes, men det ble ikke gjort. Senere fikk tjenesten nye opplysninger om personen. Disse opplysningene ble vurdert som nødvendige og relevante å behandle for å forebygge politisk motivert vold. Utvalget kritiserte tjenesten for å behandle opplysninger om personen uten grunnlag i fire måneder, men ikke for å behandle opplysninger etter at ny informasjon kom inn.

Objekt

Et objekt kan for eksempel være en person eller en organisasjon. Objektregistreringen inneholder identifikatorer som personalia og en beskrivelse av objektets roller.

5.4 Registrering av personer som er utsatt for fremmed etterretning

En av PSTs oppgaver er å forebygge og etterforske ulovlig etterretningsvirksomhet. PST kan derfor behandle opplysninger om personer som «har blitt eller det er grunn til å tro at vil bli utsatt for [...] fremmed etterretning», når det er nødvendig og en konkret vurdering tilsier det.¹⁸

Utvalget har undersøkt enkelte registreringer av personer med grunnlaget «utsatt for fremmed etterretning». Flere av disse var ikke revurdert innen femårsfristen i politiregisterforskriften § 22-3 tredje ledd. PST slettet fire av registreringene etter å ha gjennomgått og revurdert disse etter henvendelsen fra utvalget.

Når det gjaldt de rettslige kravene til registrering, mente utvalget det sentrale er at det gjøres en konkret vurdering av omstendighetene i hvert enkelt tilfelle. Enhver kontakt med fremmed etterretning bør ikke føre til registrering. Videre må hensynet til den enkeltes personvern vektas mot tjenestens behov for registrering. Av kontrollhensyn er det viktig at begrunnelsen for registrering er dokumentert og at den er tilstrekkelig utfyllende.

5.5 Skjult kameraovervåking

PST kan be domstolen om kjennelse til å benytte skjult kameraovervåking i forebyggende øyemed etter politiloven § 17 d, jf. straffeprosessloven § 202a. PST kan bare få tillatelse til skjult kameraovervåking på privat sted når «særlige grunner tilsier det».¹⁹

Utvalget ber regelmessig om å få fremlagt kjennelser fra retten i saker der PST har fått tillatelse til skjult kameraovervåking. Samtidig ber utvalget om å få se bilder som viser kamerautsnittet fra overvåkingen.

I en sak så utvalget at kamerautsnittet omfattet deler av en sosial sone for beboere, og stilte spørsmål til PST. Utvalget bemerket at det var i tvil om den sosiale sonen kunne anses å være dekket av ordlyden i rettens kjennelse og mente PST ikke hadde begrunnet sitt behov for å overvåke den. Videre bemerket utvalget at å legge frem bilder for retten når PST ber om forlenget bruk av skjult kameraovervåking, kan gi retten et bedre beslutningsgrunnlag og fjerne tvil om hva tillatelsen omfatter. PST har opplyst til utvalget at nødvendigheten og forholdsmessigheten av å inkludere dette området med fordel kunne ha vært ytterligere begrunnet overfor retten.

Foto: Fabian Høimann / Forsvaret - Bildeeffekt: Fødsign

18 Politiregisterloven § 64 tredje ledd bokstav b, jf. politiregisterforskriften § 21-2 første ledd nr. 3.

19 Politiloven § 17 d annet ledd annet punktum.

5.6 Hjemmel til å behandle personopplysninger i vaktjournal

Under arbeidet med en klagesak stilte utvalget spørsmål til PST om det rettslige grunnlaget for å behandle opplysninger i vaktjournal. Utvalget ba tjenesten særlig greie ut om politiregisterloven § 64 uttømmende regulerer når PST kan behandle personopplysninger.

Utvalget var enig med PST i at de i utgangspunktet plikter å føre vaktjournal etter politiregisterloven § 10. Utvalget uttalte at § 64 ikke avgrenser grunnlaget for behandling av personopplysninger, men presiserer kravet til at opplysninger må være nødvendige for de særlige oppgavene som er lagt til PST. Konklusjonen var derfor at PST har hjemmel til å behandle personopplysninger i vaktjournal uten hinder av § 64.

Utvalget rettet ikke kritikk mot PST, men mente at § 64 er uheldig utformet, da bestemmelsen synes å avgrense hjemmelen for å behandle personopplysninger til formål som er nevnt i annet og tredje ledd. Utvalget oppfordret derfor PST til å informere Justis- og beredskapsdepartementet om problemstillingen.

5.7 Behandling av opplysninger i arbeidsrom

PST bruker arbeidsrom til å arbeide med opplysninger om både nasjonal og lokal tematikk. Arbeidsrommene inneholder informasjon og opplysninger som er vurdert som nødvendige og relevante for PSTs oppgaveløsning. I saks- og arbeidsloggene i arbeidsrommene skal det være dokumentasjon på undersøkelser som gjøres mot registrerte enkeltpersoner. Utvalget har i to saker sett på hvordan PST behandler personopplysninger i arbeidsrom.

I den ene saken hadde utvalget alt i 2014 stilt spørsmål til PST om behandling av opplysninger i et arbeidsrom. Der var det registrert opplysninger om personer som PST ikke lenger var bekymret for. I 2014 var utvalget enig med PST i at det var uheldig at det ikke var gjort endringer i registreringene på disse personene og la til grunn at tjenesten ville gjennomgå registreringene for å se om noen skulle slettes. Under kontrollen med PST i 2024 så utvalget at PST ikke hadde gjort en slik gjennomgang.

I den andre saken så utvalget at det i saks- og arbeidsloggen i

et arbeidsrom var behandlet personopplysninger om personer som ikke var registrert som egne objekter. PST viste til at personopplysningene ble behandlet etter firemånedersregelen i politiregisterloven § 65, men at de skulle vært slettet i begynnelsen av 2023.

Utvalget uttalte at opplysninger som behandles etter firemånedersregelen må behandles på en slik måte at opplysningene blir vurdert før fristen utløper. Utvalget kritiserte PST for å ikke ha slettet opplysningene i begynnelsen av 2023. Konsekvensen var at opplysningene ble behandlet av PST i over ett år uten rettslig grunnlag.

5.8 Samordningsplikten i etterretningstjenesteloven § 4-3

PST og E-tjenesten har en samordningsplikt etter etterretningstjenesteloven § 4-3 for E-tjenestens innhenting overfor fremmed statsaktivitet i Norge etter etterretningstjenesteloven § 4-2 første ledd. Hvis forholdet saken gjelder også er en oppgave for PST etter politiloven § 17 b første ledd, skal E-tjenesten be PST om samtykke til innhenting. For annen innhenting etter bestemmelsen, skal PST informeres.

Utvalget har tidligere tatt opp problemstillinger knyttet til samordningsplikten med tjenestene. Tjenestene utarbeidet i 2022 en felles policy for samtykke- og informasjonssaker.

Utvalget har senere merket seg at det tilsynelatende var ulik oppfatning mellom tjenestene om det var nødvendig med samtykke fra PST i enkelte samordningssaker. I en konkret sak som utvalget tok opp med PST, var E-tjenestens skriv fremmet til PST som en informasjonssak etter etterretningstjenesteloven § 4-3 annet punktum. PST var av den oppfatning at innhenting i saken krevde samtykke fra PST etter § 4-3 første punktum, altså at den rettet seg mot mål som også faller inn under oppgavebeskrivelsene til PST i politiloven § 17 b.

Utvalget spurte PST om saken. På bakgrunn av svaret har utvalget merket seg at PST og E-tjenesten har ulik forståelse av hvilke forhold som «også faller inn under beskrivelsen av oppgavene til PST i politiloven § 17 b første ledd» – og som dermed innebærer at E-tjenesten må få PSTs samtykke til innhenting. Det er opplyst at det har skjedd i en håndfull saker.

Utvalget merket seg at PST i praksis løser dette ved at tjenesten ved behov behandler E-tjenestens informasjonsskriv

Arbeidsrom

Et digitalt område der PST kan behandle opplysninger om et felles tema, og som ikke er knyttet til en konkret sak.

Firemånedersregelen

Et tidsbegrenset unntak fra kravet om at informasjon PST behandler skal oppfylle kravene til formålsbestemthet, nødvendighet og relevans. PST kan behandle informasjon i fire måneder for å avklare om kravene er oppfylt.

som samtykkeskriv og gir samtykke til innhenting. PST viste til uttalelsene i forarbeidene til etterretningstjenesteloven²⁰ om at det bare ville være aktuelt å nekte samtykke dersom PST allerede innhenter informasjon om det aktuelle etterretningsmålet og E-tjenestens inntreden kan virke forstyrrende på operasjonen.

Overfor PST viste utvalget til at formålet med samordningsplikten er å unngå etterretningssvikt, ivareta operasjonssikkerhet og legge til rette for hensiktsmessig bruk av samfunnets ressurser. Det kan være uheldig for samordningsplikten at det er ulik oppfatning og vurdering av hvilke forhold som er avgjørende for når det er nødvendig med samtykke fra PST. Utvalget bemerket at det fremstår som en lite tilfredsstillende løsning på sikt at PST løser denne utfordringen ved å anse E-tjenestens informasjonssaker som samtykkesaker.

Utvalget bemerket at dokumentene fra 2023 ikke i tilstrekkelig grad synes å dekke behovet for skriftliggjøring av prinsipper for samordning mellom tjenestene. Utvalget oppfordret derfor PST og E-tjenesten til å løfte problemstillingen til Justis- og beredskapsdepartementet og Forsvarsdepartementet, for å få en avklaring. Det gjaldt også andre eventuelle utfordringer knyttet til samordning, samhandling og samarbeid tjenestene imellom.

Utvalget er gjort kjent med at tjenestene har blitt enige om en ny policy som gir prinsipielle avklaringer på de forholdene som utvalget har påpekt. PST opplyste at de respektive departementene vil bli orientert om denne policyen.

5.9 Deling av opplysninger for analyse hos E-tjenesten

PST kan utlevere opplysninger innhentet via forebyggende tvangsmidler til E-tjenesten etter politiloven § 17 f annet ledd bokstav a «som ledd i å forebygge et straffbart forhold som nevnt i § 17 b første ledd».

Utvalget ba PST og E-tjenesten om å redegjøre for PSTs deling av opplysninger for analyse hos E-tjenesten og om E-tjenestens behandling av slike opplysninger.

Begge tjenestene mente at PST kan stille vilkår for E-tjenestens behandling av opplysninger som PST har utlevert. E-tjenesten må forholde seg til eventuelle begrensninger som følger av slike vilkår. Utvalget var enig i dette og uttalte at det er opp til PST å vurdere om det skal stilles formålsbegrensninger eller andre vilkår når opplysningene deles.

Utvalget påpekte at det er viktig at tjenestene har en felles forståelse av forutsetningene PST legger til grunn ved utlevering av opplysninger og hva PSTs vilkår innebærer for E-tjenestens behandling av opplysningene. For å unngå uklarheter oppfordret utvalget PST til å stille tydelige vilkår for behandlingen av opplysninger når det er nødvendig.

Utvalget vil kontrollere hvordan E-tjenesten etterlever eventuelle formålsbegrensninger fra PST og at eventuelle vilkår for behandlingen overholdes.

5.10 Brev til Justis- og beredskapsdepartementet om mangler ved politiloven § 17 d

Utvalget sendte i desember 2024 brev til Justis- og beredskapsdepartementet om feil henvisninger i politiloven § 17 d om tvangsmidler i forebyggende saker.

For ransaking, beslag, utleveringspålegg og fremtidig utleveringspålegg viser bestemmelsen bare til bestemmelsene om utsatt underretning i straffeprosessloven, og ikke til bestemmelsene som regulerer selve tvangsmiddelet. Utvalget påpekte at det er uklart hvilke bestemmelser i straffeprosesslovens kapittel 15 om ransaking, og kapittel 16 om beslag og utleveringspålegg, som gjelder i forebyggende saker. Utvalget viste spesielt til bestemmelsen om beslagsforbud i straffeprosessloven § 204. Utvalgets brev er inntatt i vedlegg 2.

5.11 Avslutning av forebyggende sak og sperring av opplysninger

I årsmeldingen for 2023²¹ omtalte utvalget at PST hadde rettet et avvik knyttet til avslutningen av forebyggende saker. PST opplyste utvalget om at arbeidet med å rette avviket også vil bli underlagt intern kontroll i tjenesten.

Utvalget har merket seg at PST har oppdatert sitt system med en ny funksjon som synliggjør hvilke saker som er sperret. Dette bidrar til å forenkle utvalgets kontroll. Utvalget forutsetter at tidspunktet for sperring loggføres, slik at informasjonen er tilgjengelig for kontrollformål.

²⁰ Prop. 80 L (2019-2020).

²¹ Punkt 5.3 i årsmeldingen for 2023.

5.12 Oppfølging av manglende sletting i PSTs registre

Utvalget kritiserte i 2023²² PST for brudd på politiregisterloven § 50 første ledd og politiregisterforskriften § 22-3 første ledd. Utvalget har i 2024 fulgt opp PSTs arbeid med å rette avviket, og vil følge opp dette videre i 2025.

Utvalget er kjent med at tjenesten har tatt i bruk kunstig intelligens som et hjelpemiddel til å etterleve politiregisterlovens krav til sletting i PSTs registre. PST opplyser at arbeidet med sletting av historiske og fremtidige opplysninger i betydelig grad er effektivisert ved hjelp av ny teknologi. PST opplyser videre å ha gjennomgått og slettet et betydelig antall historiske opplysninger, og at dette arbeidet vil fortsette planmessig, men at det fortsatt vil være behov for noe manuelt arbeid knyttet til denne oppgaven.

5.13 Klagesaker

Utvalget har i 2024 tatt åtte klager rettet mot PST til behandling. Flere av klagenes var også rettet mot andre EOS-tjenester. Utvalget har i 2024 avsluttet ti klagesaker mot PST. Klager som er rettet mot klareringsmyndigheten i PST er omtalt i punkt 5.14.

I 2024 har utvalget uttalt kritikk mot PST i tre klagesaker.

En sak gjaldt PSTs behandling av en sak etter utlendingsloven kapittel 14. I slike saker skal PST gi en vurdering med en begrunnet anbefaling til Utlendingsdirektoratet (UDI). UDI skal som hovedregel legge PSTs vurdering til grunn i saken etter utlendingsloven § 127. Utvalget kritiserte PST for svært knappe begrunnelser i saken. Begrunnelsene etterlot tvil om alle relevante momenter var vurdert av tjenesten. I tillegg kritiserte utvalget PST for fem ganger å ha unnlatt å opplyse UDI om at tjenestens vurdering bygget på graderte opplysninger. Dette utgjorde etter utvalgets vurdering et brudd på utlendingsforskriften § 19A-4 første ledd.

I den andre saken gjaldt kritikken at PST unnlot å følge opp sletting av opplysninger som tjenesten hadde skrevet at de ville slette.

I den tredje saken ba utvalget PST om å redegjøre for hvilken hjemmel som var brukt for å hente inn opplysninger fra helsevesenet om en klager, og om dialogen var dokumentert. Ved avslutning av saken understreket utvalget at det var viktig med dokumentasjon i saksbehandlingen, for å se hvilke vurderinger tjenesten hadde gjort, og som et underlag for kontroll av at reglene ble fulgt.

5.14 Klareringsmyndigheten i PST

Utvalget har undersøkt om klareringsmyndigheten kunne la være å si til hovedpersonen at deler av begrunnelsen for avslaget var utelatt, jf. sikkerhetsloven § 8-13 annet ledd bokstav a. Utvalget konkluderte med at klareringsmyndigheten i tråd med god forvaltningsskikk i sin skriftlige begrunnelse burde tydeliggjøre hva som faktisk har vært en del av beslutningsgrunnlaget og hva som ikke har vært det. Dette er også viktig for utvalgets kontroll, da det vil bli enklere å ettergå hvilke vurderinger som er gjort av klareringsmyndigheten.

Utvalget har i 2024 uttalt kritikk mot klareringsmyndigheten i PST i to klagesaker.

I en sak fant utvalget at PST ikke hadde opprettholdt et tilstrekkelig skille mellom tjenestens funksjoner som klareringsmyndighet og arbeidsgiver. PST hadde opptrådt i strid med god forvaltningsskikk i saken.

Utvalget rettet kritikk mot klareringsmyndigheten for feil lovanvendelse i en annen sak. Klareringsmyndigheten hadde feilaktig lagt til grunn at sikkerhetsloven §§ 8-4 og 8-5 ga hjemmel for å pålegge utlevering av helseopplysninger. Klareringsmyndighetenes rett til innsyn i helseopplysninger er hjemlet i reglene om samtykke i helsepersonelloven § 22 og pasientjournalloven § 20. Videre kritiserte utvalget klareringsmyndigheten for å ha lagt til grunn i saken at den som skal samtykke til utlevering av helseopplysninger ikke trenger å vite hvilke opplysninger som ønskes utlevert når samtykket avgis.

Utvalget påpekte også at kjennskap til hvilken type opplysninger som skal utleveres fra helsevesenet, er en forutsetning for å kunne avgis et gyldig samtykke. Klareringsmyndigheten kan derfor ikke generelt vektlegge i negativ retning i klareringssaken at hovedpersonen er kjent med hvilken informasjon helsevesenet utleverer.

Det ble også rettet kritikk mot NSM for disse forholdene, se punkt 6.3.4.

Videre viste utvalget til at klareringsmyndigheten i PST har et selvstendig ansvar for å utrede de rettslige sidene i en klareringssak etter sikkerhetsloven § 8-4 tredje ledd. Utvalget kritiserte også klareringsmyndigheten for å ha forsøkt å innhente helseopplysninger uten et gyldig samtykke.

A man in a dark suit is seated at a desk, looking at a computer monitor. The desk is cluttered with several other monitors and papers. The background shows an office environment with shelves and other people working. The entire image has a blue tint and a halftone dot pattern.

6.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet

Nasjonal sikkerhetsmyndighet er direktoratet
for nasjonal forebyggende sikkerhet

6.1 Generelt om kontrollen

I 2024 har utvalget gjennomført to inspeksjoner av Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM). Utvalget har i kontrollen konsentrert seg om NSMs operative oppgaver, samt bruk av vilkår i klareringssaker. En inspeksjon var rettet mot klareringsmyndigheten i NSM og en var av Nasjonalt cybersikkerhets-senter (NCSC). NCSC skal beskytte grunnleggende nasjonale funksjoner, næringsliv og offentlig forvaltning mot alvorlige digitale angrep. Videre inspiserte utvalget Nasjonalt etterretnings- og sikkerhetssenter (NESS), jf. punkt 4.1.

I inspeksjonene av NSM kontrollerer utvalget særlig NSMs

- behandling av saker der klarering er nektet, nedsatt eller suspendert av klareringsmyndigheten, samt deres behandling av klager over slike saker
- saksbehandlingstid i klareringssaker
- samarbeid med andre EOS-tjenester
- behandling av personopplysninger
- bruk av tekniske kapasiteter.

6.2 Sikkerhetslovens ordning om bistand fra særskilt oppnevnt advokat

I årsmeldingen for 2023 uttalte utvalget at den midlertidige advokatordningen som ble etablert i mars 2023 ikke var egnet til å balansere hensynet til hovedpersonens rettssikkerhet og hensynene til nasjonal sikkerhet i klagesaker. Utvalget ba Justis- og beredskapsdepartementet om å vurdere å avvikle ordningen. Departementet har orientert utvalget om at ordningen evalueres.

6.3 Klagesaker

6.3.1 Innledning

Utvalget har i 2024 tatt til behandling 14 klager rettet mot NSM. Flere av klagenes var også rettet mot andre tjenester. Klagenes gjaldt overvåking og spørsmål om sikkerhetsklarerings. I 2024 avsluttet utvalget 14 klagesaker. Utvalget kritiserte NSM i tolv av klagesakene. Alle disse gjaldt spørsmål om sikkerhetsklarerings.

6.3.2 Innsyn i klareringssaker

Utvalget har i 2024 rettet kritikk mot NSM i to saker for å ha nektet klager innsyn i opplysninger i klareringssaken.

Den som har vært vurdert sikkerhetsklart, har etter sikkerhetsloven § 8-14 rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter. Det er unntak fra denne retten i § 8-14 annet ledd første punktum, for dokumenter som inneholder opplysninger som nevnt i § 8-13 annet ledd bokstav a-e og for opplysninger utarbeidet for den interne saksforberedelsen. Unntaket i § 8-14 annet ledd gjelder likevel ikke «faktiske opplysninger eller sammendrag eller annen bearbeidelse av faktum». Det skal gis innsyn i slike opplysninger.

I årsmeldingen for 2020 kritiserte utvalget NSM for å ha nektet innsyn i faktiske opplysninger. NSM informerte utvalget om at de var uenig med utvalget om hvordan regelverket skulle forstås, og at det var bedt om en avklaring av gjeldende rett fra Justis- og beredskapsdepartementet.²³

I de to klagesakene i 2024 viste utvalget til at sikkerhetsloven er uendret på dette punktet og gir rett til innsyn i faktiske opplysninger. NSM hadde derfor ikke hjemmel til å nekte klagerne innsyn i faktiske opplysninger, verken i faktum i dokumenter utarbeidet for den interne saksforberedelsen eller i et skriftlig sammendrag fra sikkerhetssamtale. Utvalget kritiserte NSM for dette og la til grunn at direktoratet i fremtidige innsynssaker gir innsyn i samsvar med sikkerhetsloven § 8-14.

I den ene saken hadde NSM også nektet innsyn i enkelte opplysninger fordi opplysningene kan røpe forhold «som har betydning for nasjonale sikkerhetsinteresser», jf. § 8-14 annet ledd jf. § 8-13 annet ledd bokstav a. Utvalget ba NSM redegjøre for hvordan de unntatte opplysningene – som var faktiske opplysninger, sammendrag eller annen bearbeidelse av faktum – var egnet til å røpe forhold som har betydning for nasjonale sikkerhetsinteresser. NSM viste til at dokumentene var graderte og at utsteder ikke fant grunn til å avgradere disse.

Etter sikkerhetsloven 5-3 annet ledd skal ikke sikkerhetsgradering brukes i større utstrekning eller for lenger tid enn nødvendig. Utvalget la til grunn at NSM vil følge opp forvaltningen der direktoratet, for eksempel gjennom tilsyn, ser at det benyttes sikkerhetsgradering i større utstrekning eller for lenger tid enn nødvendig.

I begge sakene kritiserte utvalget NSM for å kategorisk unnta enkelte opplysninger. Utvalget mente unntaket i sikkerhetsloven § 8-14 annet ledd ikke ga en generell hjemmel for å unnta opplysningene, og at det var vanskelig å se at opplysningene kunne unntas med den begrunnelsen NSM hadde vist til.

23 NSM opplyste til utvalget i 2021 at Justis- og beredskapsdepartementet arbeidet med å harmonisere sikkerhetslovens bestemmelser om innsyn med forvaltningslovens bestemmelser.

Til sist kritiserte utvalget NSM i begge sakene for å ha nektet å gi klagerne innsyn i egne helseopplysninger. Utvalget viste til at det etter sikkerhetsloven § 8-13 annet ledd bokstav c kan gjøres unntak fra hovedpersonens rett til innsyn for forhold «som personen ikke bør få kjennskap til av hensyn til helsen». NSM hadde ikke brukt dette unntaket i de to klagesakene. Etter utvalgets syn var det derfor ikke hjemmel for å unnta opplysningene fra innsyn etter sikkerhetsloven § 8-14 annet ledd.

6.3.3 Mangelfull opplysning av klareringssak

I en klagesak ble sikkerhetsklarering nektet etter en vurdering av klagerens tilknytning til en annen stat. Utvalget kom til at NSM ikke hadde opplyst saken så godt som mulig, jf. sikkerhetsloven § 8-4 tredje ledd. Utvalget ba NSM om å vurdere klareringssaken på nytt.

Videre ba utvalget NSM vurdere på nytt hvilke opplysninger klageren skulle få i underretningen om avgjørelsen, og hvilke opplysninger som klager ikke kunne informeres om etter sikkerhetsloven § 8-13 annet ledd.

NSM opplyste at klageinstansen på bakgrunn av utvalgets uttalelse ville gjennomgå klareringssaken på nytt. I forbindelse med den nye behandlingen av saken ville NSM kalle klageren inn til en sikkerhetssamtale, og NSM ville samtidig vurdere om det var grunnlag for å gjøre andre saksbehandlingsskritt for å opplyse saken bedre. NSM ville også gjøre en ny vurdering av hvilke opplysninger klageren skulle informeres om når den

fornyede behandlingen av saken var avsluttet.

Saken hadde hatt en samlet saksbehandlingstid på fem år og ni måneder, hvorav klagesaksbehandlingen tok to og et halvt år. Utvalget kritiserte både SKM og NSM for svært lang saksbehandlingstid.

6.3.4 Klareringsmyndighetens innsyn i helseopplysninger

I en sak kritiserte utvalget både NSM og klareringsmyndigheten i PST for feil lovanvendelse i saken. Se omtale i kapittel 5.14.

Videre påpekte utvalget at NSM burde tatt utgangspunkt i en korrekt forståelse av forholdet mellom hovedpersonens samtykke og helsepersonells opplysningsrett når direktoratet vurderte klagers medvirkning til å opplyse saken. Utvalget uttalte at NSMs vedtak om å stadfeste tilbakekall av klarering var ugyldig.

Informasjon om helse kan ha stor betydning i mange klareringssaker. Utvalget påpekte at NSM som nasjonal fagmyndighet har ansvar for å se sikkerhetslovens bestemmelser i sammenheng med andre deler av lovverket og veilede klareringsmyndighetene i slike saker. Videre oppfordret utvalget NSM til å forbedre sin veiledning til klareringsmyndighetene.

Utvalget ba også NSM gjennomgå tilsvarende saker.

6.3.5 Klagesak klarering og lang saksbehandlingstid

I en klagesak kritiserte utvalget NSM for lang saksbehandlingstid, både ved behandling av klagesaken og tilknyttede innsynskrav. NSM fikk også kritikk for ikke å ha svart på utvalgets spørsmål om saksbehandlingstiden.

Utvalget kritiserte NSM for å ha brutt forvaltningsloven § 11 a når direktoratet utformet foreløpige svar til klager. Etter bestemmelsen skal blant annet «grunnen for at henvendelsen ikke kan behandles tidligere» angis. God forvaltningsskikk tilsier at det foreløpige svaret følges opp med eventuelle meldinger som inneholder korrigerte og realistiske opplysninger om forventet saksbehandlingstid.

Klager hadde flere ganger fått nye meldinger om utsettelse etter utløpet av en frist NSM selv hadde satt. Årsaken hadde stått ubegrunnet. Utvalget mente at NSM burde kunne gi klager en ugradert begrunnelse for hvorfor det tok lang tid å behandle saken, da det var offentlig kjent at NSM i lang tid hadde hatt store restanser og blitt kritisert for lang saksbehandlingstid. Dersom det ikke var mulig, burde NSM opplyse klager om at enkelte deler av begrunnelsen inneholdt gradert informasjon og derfor ikke kunne formidles til klager.

Videre uttrykte utvalget begrunnet tvil ved om NSMs praksis med å ikke oppgi saksbehandlers navn ved utsendelser av e-post, avgjørelser i innsynssaker og klagesaker er i samsvar med god forvaltningsskikk og habilitetsreglene i forvaltningsloven. Utvalget oppfordret NSM til å løfte spørsmålet til Justis- og beredskapsdepartementet for en avklaring.

6.3.6 Lang saksbehandlingstid

De øvrige syv klagesakene gjaldt lang saksbehandlingstid.

Tre saker var ikke avgjort av NSM da utvalget avsluttet sin behandling av klagene over lang saksbehandlingstid. I den første saken svarte NSM utvalget at det hadde gått mer enn ett år og elleve måneder siden direktoratet mottok saken. NSM hadde kun foretatt innledende behandlingsskritt, selv om saken ble opplyst å være prioritert. Saken hadde allerede hatt lang behandlingstid i SKM, se punkt 8.2. Samlet saksbehandlingstid fra anmodning til endelig vedtak var på over fire år. Utvalget uttalte at en så lang saksbehandlingstid bidrar til å undergrave tilliten til klareringssystemet. I alle tilfeller er saksbehandlingstiden svært kritikkverdig.

I den andre saken svarte NSM utvalget at det hadde gått mer enn ett år og to måneder fra NSM mottok saken. NSM hadde

også i denne saken kun foretatt innledende saksbehandlingsskritt, til tross for at saken ble opplyst å være prioritert. Utvalget kritiserte den lange saksbehandlingstiden. Det ble også rettet kritikk mot FSA i saken, se punkt 7.4. Totalt var saksbehandlingstiden i saken to år og fem måneder ved avslutning av utvalgets sak.

I den tredje saken hadde det gått over 17 måneder fra NSM mottok en klage til behandling. I løpet av perioden var det kun gjort en innledende gjennomgang av saken, før det ble avholdt ny sikkerhetssamtale mot slutten av perioden. NSM ga ingen nærmere begrunnelse for den lange saksbehandlingstiden i saken, utover generelt store restanser. Utvalget kritiserte NSM for den lange saksbehandlingstiden.

I en sak kritiserte utvalget NSM i 2023²⁴ for lang saksbehandlingstid. Hovedpersonen klaget på nytt til utvalget. Utvalget uttalte at selv om enhver ytterligere saksbehandlingstid vil være kritikkverdig, må en viss terskel nås for å gjenta kritikk i samme sak. Det tok ytterligere fem måneder før NSM avgjorde saken. Dermed hadde NSM brukt ett år og fire måneder på klagebehandling, og saken hadde totalt hatt en saksbehandlingstid på to år og fem måneder. Utvalget viste til at en saksbehandlingstid i klageomgangen på ett år og fire måneder var svært kritikkverdig.

NSM brukte ett år på å behandle en sak. Saken lå uberørt i behandlingsskø i ett år. Da saken ble påbegynt, tok behandlingen kun fire dager. Saken ble ikke påbegynt tidligere fordi eldre saker ble prioritert høyere. Utvalget har forståelse for at ressursutfordringer påvirker saksbehandlingstiden, men dette kan ikke forsvare en behandlingstid på over ett år. Det ble også rettet kritikk mot FSA i saken, se punkt 7.4.

I en annen klagesak kritiserte utvalget NSM for en saksbehandlingstid på ett år og ni måneder. Saken hadde ligget i behandlingsskø i overkant av ett år og åtte måneder. Deretter ble saken ferdigbehandlet i løpet av en måned. Klager hadde også klaget over utfallet av klareringsavgjørelsen, men utvalget fant ikke grunn til å kritisere realitetsavgjørelsen. Saken er også omtalt i punkt 7.4.

En sak hadde allerede hatt en lang saksbehandlingstid i SKM, se punkt 8.2. NSM opplyste at saken hadde prioritet hos dem, men at det kun var gjort innledende saksbehandlingsskritt. På tidspunktet for utvalgets uttalelse om kritikk, hadde saken vært under behandling i fire måneder i NSM. NSM har i ettertid opplyst at saken ble avgjort seks uker etter utvalgets kritikk.

24 Jf. punkt 6.3 i årsmeldingen for 2023.

6.4 Saksbehandlingstid i NSMs klareringssaker

Sammenlignet med 2023 har saksbehandlingstiden for innsynssaker gått ned. Saksbehandlingstiden i saker om forespørsel om klarering har økt i 2024. Denne kategorien av saker er overført til SKM fra 1. mai 2024. Direktoratet opplyser at det etter 1. mai 2024 kun er behandlet restanser.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for behandling av klagesaker i andre instans har gått ned i 2024. NSM opplyste at det i første halvdel av 2024 ble avsluttet en stor andel eldre

saker. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for saker som ble avsluttet i andre halvår var 161 dager. Videre opplyste NSM at 44 prosent av klagesakene ble avgjort med en behandlingstid på under tolv måneder, mens 16 prosent av klagesakene ble avgjort innen 90 dager. Justis- og beredskapsdepartementet ba NSM i 2023 om å redusere saksbehandlingstiden i klagesaker til 90–120 dager. NSM opplyste at de fortsatt jobber for å nå dette målet i 2025.

Nedenfor følger en tabell over saksbehandlingstid i 2024 som opplyst av NSM.²⁵

SAKSBEHANDLINGSTID NSM 2024	Gjennomsnittlig behandlingstid totalt	Gjennomsnittlig behandlingstid positive avgjørelser ²⁶	Gjennomsnittlig behandlingstid negative avgjørelser
Forespørsel om innsyn	22 dager (7 saker)		
Forespørsel om sikkerhetsklarering	158 dager (78 saker)	149 dager (62 saker)	249 dager (8 saker)
Klage 1. instans	644 dager (1 sak)		644 dager (1 sak)
Klage 2. instans	393 dager (138 saker) ²⁷	464 dager (16 saker)	421 dager (114 saker)

²⁵ Statistikken er beregnet fra dagen NSM mottok klareringsanmodningen eller klagesaken.

²⁶ Klagere som har fått delvis medhold er inkludert i «positive avgjørelser».

²⁷ Tallet inkluderer henlagte saker, opphevede avgjørelser, samt klage på avviste saker.

7.

Forsvarets sikkerhetsavdeling

Forsvarets sikkerhetsavdeling har overordnet ansvar
for forebyggende sikkerhetsarbeid i Forsvaret

7.1 Generelt om kontrollen

Utvalget har i 2024 gjennomført to inspeksjoner av Forsvarets sikkerhetsavdeling (FSA). En inspeksjon var rettet mot FSAs behandling av klareringssaker, den andre var rettet mot FSAs utøvelse av operativ sikkerhetstjeneste. I 2024 har utvalget konsentrert seg om FSAs øving og trening med internasjonale partnere.

I inspeksjonene av FSA kontrollerer utvalget særlig FSAs

- behandling av saker der klarering er nektet, nedsatt eller suspendert av klareringsmyndigheten
- saksbehandlingstid i klareringssaker
- virksomhet innenfor operativ sikkerhetstjeneste
- behandling av personopplysninger
- samarbeid med andre EOS-tjenester.

7.2 Rutinen «Sen fordeling» – klarering av personer med tilknytning til andre stater som skal avtjene førstegangstjeneste

Utvalget offentliggjorde 12. desember 2024 sin kritikk av FSA for arbeidet etter rutinen «Sen fordeling», for å bidra til faktagrunnlaget av den da pågående offentlige debatten knyttet til Forsvarets praksis for å annullere enkeltpersoners innkalling til førstegangstjenesten.

Forsvaret innførte rutinen i 2020, for å forhindre at personer med tilknytning til andre stater blir dimittert etter å ha startet førstegangstjenesten, fordi de ikke får sikkerhetsklarering. Målet med rutinen var at klareringssaken til personer med slik tilknytning er ferdigbehandlet før de starter førstegangstjenesten. De kalles derfor inn tidligst et år fram i tid, slik at klareringsmyndigheten skal ha nok tid til å behandle sakene før frammøte.

Utvalget undersøkte FSAs behandling av klareringssaker omfattet av rutinen i perioden 1. juni 2020 til 11. august 2023. I denne perioden trakk Forsvarets personell- og vernepliktsenter tilbake anmodning om klarering for 290 personer, fordi klareringssakene ikke var avgjort i tide. Klareringssakene ble så lagt bort av FSA. Utvalget har gjennomgått 314 saker registrert på de 290 personene.²⁸

Gjennomgangen av 266 saker viste at det i snitt tok 281 dager, altså mer enn ni måneder, fra saken ble opprettet til den ble lagt bort. I 133 av 314 saker hadde FSA spurt hovedpersonen om å redegjøre for sin tilknytning til andre land. Dette var den første aktiviteten som var registrert i sakene. Spørsmålene ble sendt i snitt 148 dager, nær fem måneder, etter at saken ble opprettet. I 164 klareringssaker var kun personopplysningsblankett og mottak av kilder registrert. FSA opplyste at det i disse sakene ikke var utført annen saksbehandling. Sakene ble lagt bort etter i snitt 222 dager, i praksis uten å ha vært arbeidet med.

På spørsmål fra utvalget svarte FSA at avdelingen ikke hadde skriftlige rutiner for behandling av klareringssaker omfattet av rutinen «Sen fordeling».

Utvalget mente at FSA gjennom flere år ikke hadde sikret en forsvarlig behandling av klareringssakene som var omfattet av rutinen. Utvalget mente at FSA allerede ved innføringen av rutinen burde iverksatt tiltak slik at innledende vurderinger av behovet for informasjon ble gjort tidlig nok til at sakene ble avgjort før personene møtte til førstegangstjenesten. Utvalget kritiserte FSA for ikke å ha gjort dette.

FSA skal avgjøre sakene uten ugrunnet opphold, jf. forvaltningsloven § 11 a. Sakene skal være så godt opplyste som mulig. Utvalget uttalte at det i mange av sakene ikke er gjort tilstrekkelig arbeid for å opplyse saken i rett tid. Behandlingen av sakene strider mot god forvaltningsskikk.

I sin uttalelse til FSA pekte utvalget på at det ga grunn til bekymring at så mange personer ikke fikk sin sak realitetsbehandlet i FSA. At dette bare gjaldt en bestemt gruppe – de som har en tilknytning til andre stater – gjør dette særs uheldig. En slik praksis kan virke inn på oppslutningen om, og den generelle tilliten til, den allmenne verneplikten i befolkningen.

Utvalget fant det sterkt kritikkverdig at FSA ikke hadde avgjort sakene til 290 personer, med den følge at de ikke ble innkalt til førstegangstjeneste. Det skjerpet kritikken at sakene var omfattet av rutinen som har som mål å sikre at klarering er på plass før personen starter førstegangstjenesten. Utvalget la vekt på at den lange saksbehandlingstiden ikke kunne forklares med nødvendige saksbehandlingsskritt.

28 Av de 290 personene som er undersøkt, hadde 24 personer to saker registrert på seg i klareringsmyndighetens saksbehandlingsverktøy. Dermed er totalt 314 saker undersøkt. 266 personer har én sak registrert på seg.

Operativ sikkerhetstjeneste

Å identifisere og motvirke sikkerhetstruende virksomhet rettet mot norsk eller utenlandsk militær virksomhet, objekter eller personell, eller tiltak for å verne styrkene.

Etter spørsmål fra utvalget, redegjorde FSA i 2024 for en ny rutine for behandling av disse sakene. Utvalget la til grunn at å følge rutinen vil bidra til at sakene kan behandles til rett tid. Videre mente utvalget at denne rutinen burde være skriftlig. En skriftlig rutine kan verne mot at enkeltpersoners rettigheter krenkes, og den kan lette kontrollen med FSA.

Utvalgets uttalelse til FSA er vedlagt årsmeldingen i vedlegg 3.

7.3 Sletting av personopplysninger fra besøkskontroll

Utvalget fikk i desember 2023 en orientering om planlagt innføring av et nytt system for å melde inn besøk til militære avdelinger. Etter inspeksjonen spurte utvalget FSA om behandlingen av personopplysninger om utenlandske militære besøkende.

På bakgrunn av utvalgets spørsmål, avdekket FSA et avvik knyttet til lagringstid for personopplysninger. I 2019 ble det innført en ny digital løsning for innmelding av slike besøk til Norge. Personopplysninger i løsningen hadde i tråd med interne vurderinger en lagringsbegrensning på tre år. Likevel hadde ikke personopplysninger blitt slettet siden løsningen ble innført i 2019. FSA vurderte avviket som et brudd på GDPR artikkel 33, men at det ikke hadde medført en risiko for fysiske personers rettigheter og friheter. Avviket ble meldt til Forsvarets personvernombud. Utvalget understreket viktigheten av at personopplysninger ikke behandles lenger enn det som er nødvendig for formålet med behandlingen. Utvalget mente det var positivt at avviket ble avdekket, og at FSA allerede var i gang med å slette besøkskontrollopplysninger registrert før 2021.

7.4 Klagesaker

Utvalget har i 2024 tatt ni klager rettet mot FSA til behandling. Flere av klagenes var også rettet mot andre tjenester. Det er avsluttet syv klagesaker mot FSA i 2024. Klagesakene gjaldt overvåking og spørsmål om sikkerhetsklarering. Utvalget kritiserte FSA i fem av klagesakene. Alle disse gjaldt spørsmål om sikkerhetsklarering.

I en sak kritiserte utvalget FSA for deler av saksbehandlingen i en klareringssak. Klager hadde fått en negativ klareringsavgjørelse fra FSA, som NSM opprettholdt etter klagebehandling. Klagen til utvalget gjaldt både utfallet av saken og saksbehandlingen. FSA ble kritisert for å ha gitt klageren mangelfull begrunnelse i klareringssaken. I tillegg ble FSA kritisert for mangelfull saksbehandling av spørsmålet om rett til særskilt oppnevnt advokat etter sikkerhetsloven § 8-15, inkludert at korrespondansen mellom klager og FSA verken var journalført eller arkivert. Det ble også uttrykt kritikk for at FSA ikke ga rett til bistand av særlig oppnevnt advokat. Til slutt ble FSA kritisert for å ikke ha ivare tatt hensynet til konfidensialitet under gjennomføringen av innsyn i sikkerhetssamtalen. NSM ble i samme sak kritisert for lang saksbehandlingstid ved behandling av klagesaken, se punkt 6.3.6.

De øvrige klagesakene gjaldt lang saksbehandlingstid. Utvalget kritiserte FSA i en sak for at en klareringsforespørsel hadde ligget til behandling i mer enn ett år og åtte måneder uten at den var blitt avgjort. FSA viste til manglende saksbehandlingskapasitet og at det tok tid å få opplysninger i saken. Utvalget viste til at selv når det ses bort fra perioden FSA ventet på opplysninger, var den samlede saksbehandlingstiden uforholdsmessig lang.

I den andre saken gikk det i overkant av ett år og fem måneder fra FSA mottok forespørsel om klarering frem til det var fattet

vedtak. FSA viste til manglende saksbehandlingskapasitet. Utvalget viste forståelse for ressursutfordringer, men mente det ikke kunne forsvare en så lang saksbehandlingstid. Saken ble også liggende i cirka ti måneder fra sikkerhetssamtale ble gjennomført til det forelå en avgjørelse. Utvalget mente tiden saken lå i bero var uforholdsmessig lang.

I en sak hadde det gått 13 måneder fra FSA mottok forespørsel om klarering til hovedpersonen klagde til EOS-utvalget. Da var saken ennå ikke ferdigbehandlet. Saken ble liggende uten aktiv saksbehandling i flere perioder. Utvalget mente tiden saken ble liggende inaktiv var uforholdsmessig lang.

I den siste saken tok det ett år fra anmodning om klarering til FSA fattet vedtak. I denne perioden gikk det seks måneder fra saken ble overført til ny saksbehandler med en merknad om å bestille ny personkontroll.

7.5 Saksbehandlingstid i FSAs klareringssaker

Sammenlignet med 2023 har gjennomsnittlig saksbehandlingstid for alle sakstyper økt.

Nedenfor følger en tabell over saksbehandlingstid i 2024, som opplyst av FSA.²⁹

SAKSBEHANDLINGSTID FSA 2024	Gjennomsnittlig behandlingstid totalt	Gjennomsnittlig behandlingstid positive avgjørelser ³⁰	Gjennomsnittlig behandlingstid negative avgjørelser
Anmodning om innsyn	28 dager (16 saker)	28 dager (16 saker)	
Anmodning om sikkerhetsklarering	57 dager (21 325 saker)	55 dager (21 192 saker)	366 dager (119 saker)
Klage 1. instans	182 dager (25 saker)	252 dager (1 sak)	140 dager (16 saker)

²⁹ Statistikken er beregnet fra dagen FSA mottok anmodningen eller klagen.

³⁰ Klagere som har fått delvis medhold er inkludert i «positive avgjørelser».

Personkontroll

Å innhente relevante opplysninger for å kunne vurdere en sak om sikkerhetsklarering.

The background of the slide features a stylized, blue-toned illustration of two individuals in business suits. They are depicted from the chest up, facing each other and shaking hands. The illustration uses a halftone or stippled effect, with fine lines and dots creating a textured appearance. The overall color scheme is a monochromatic blue.

8.

Sivil klareringsmyndighet

Sivil klareringsmyndighet er den største
klareringsmyndigheten i sivil sektor

8.1 Generelt om kontrollen

Utvalget har i 2024 gjennomført en inspeksjon av Sivil klareringsmyndighet (SKM). Hovedtemaet for inspeksjonen var bruk av vilkår i klareringssaker.

8.2 Klagesaker

Utvalget har i 2024 mottatt fem klager rettet mot SKM. Flere av klagene var også rettet mot andre EOS-tjenester. Det er avsluttet fem klagesaker mot SKM i 2024. Utvalget har kritisert SKM i fire klagesaker.

I en sak kritiserte utvalget SKM for at klareringsmyndigheten i 2020 avsto klagerens forespørsel om bistand fra særskilt oppnevnt advokat etter sikkerhetsloven § 8-15. Ettersom avgjørelsen senere ble påklaget, la utvalget til grunn at feilen ikke fikk betydning for behandlingen av klagerens sak. Saken er også omtalt i punkt 6.3.6. I tillegg ble både SKM og NSM kritisert for lang saksbehandlingstid.

De øvrige klagesakene gjaldt lang saksbehandlingstid. I en sak kritiserte utvalget SKM for en samlet saksbehandlingstid på ett år og syv måneder. Fra SKM fikk inn opplysninger til det var tatt en avgjørelse, gikk det ett år. Deretter tok det seks måneder før SKM oversendte klagen til klageinstansen.

I en annen sak brukte SKM ett år og fire måneder på å behandle en forespørsel om klarering. I begge sakene var det nødvendig å innhente opplysninger, gjennomføre sikkerhetssamtale og gjøre vurderinger. Utvalget mente likevel den samlede saksbehandlingstiden var for lang.

I den siste saken gikk det over 16 måneder fra det ble anmodet om klarering til en avgjørelse forelå. SKM viste til at saken var kompleks og til den øvrige saksmengden i virksomheten. Utvalget hadde forståelse for sakens kompleksitet. Likevel var tidsbruken fra gjennomføring av sikkerhetssamtale til vedtak ble truffet for lang.

8.3 Saksbehandlingstid i SKMs klareringssaker

Sammenlignet med 2023 har den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden økt i 2024. SKM opplyste at det primært er gjennomsnittlig saksbehandlingstid for adgangsklarering og sikkerhetsklarering som har økt, og at dette skyldes nedbygging av eldre restanse gjennom 2024. Saksbehandlingstiden for klage i 1. instans har gått videre ned i 2024, sammenlignet med 2023 og 2022. Videre ble et flertall av saker om sikkerhetsklarering avgjort innen seks uker.

Nedenfor følger en tabell over saksbehandlingstid i 2024 som opplyst av SKM.³¹

SAKSBEHANDLINGSTID SKM 2024	Gjennomsnittlig behandlingstid totalt	Gjennomsnittlig behandlingstid positive avgjørelser	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid negative avgjørelser ³²
Forespørsel om innsyn	12 dager (54 saker)	11 dager (53 saker)	36 dager (1 sak)
Forespørsel om sikkerhetsklarering	76 dager (7663 saker)	58 dager (7205 saker)	363 dager (458 saker)
Forespørsel om adgangsklarering	81 dager (1106 saker)	52 dager (1005 saker)	367 dager (101 saker)
Klage 1. instans	86 dager (58 saker)	92 dager (5 saker)	86 dager (48 saker)

³¹ Statistikken er beregnet fra dagen saken er registrert i SKMs saksbehandlingssystem.

³² Personer som har fått klarering på vilkår er tatt med i negative avgjørelser.

Sak som bør behandles av Stortinget

Utvalget har siden 2011 i årsmeldinger til Stortinget påpekt den lange saksbehandlingstiden i klareringssaker. Etter EOS-kontrolloven har utvalget ingen instruks- eller sanksjonsmuligheter. Utvalget konstaterer at utfordringene med saksbehandlingstiden i klareringssaker vedvarer.

Klareringsinstituttet må balansere viktige hensyn mellom den enkeltes rettssikkerhet og rikets sikkerhet. Det er viktig at klareringsmyndighetene forvalter sin oppgave på en god måte, slik at klareringssaker gis en reell og rettidig behandling. Den lange saksbehandlingstiden bidrar etter utvalgets vurdering til å undergrave tilliten til klareringssystemet.

Utvalget mener den vedvarende lange saksbehandlingstiden er en sak som bør behandles av Stortinget, jf. EOS-kontrolloven § 17 fjerde ledd nr. 7.

10.

Kontroll av annen EOS-tjeneste

10.1 Generelt om kontrollen

Utvalget kontrollerer EOS-tjeneste uavhengig av hvilken del av offentlig forvaltning som utfører den. Kontrollområdet omfatter alle offentlige organer som utfører etterretnings-, overvåkings- eller sikkerhetstjeneste, og kontrollen er ikke begrenset til bestemte organisatoriske enheter. Kontrollområdet omfatter også de som utfører slik tjeneste under styring av eller på oppdrag fra offentlig forvaltning, for eksempel ekomtilbydere.

10.2 Klagesaker

10.2.1 Innledning

Utvalget har i 2024 tatt to klager rettet mot annen EOS-tjeneste til behandling. En klage var også rettet mot andre EOS-tjenester. Det er avsluttet en klagesak mot annen EOS-tjeneste i 2024.

10.2.2 Mulig misbruk av sikkerhetsgradering av dokumenter i sivil rettsak

Utvalget har behandlet en klage over mulig misbruk av sikkerhetsgradering av dokumenter i en sivil sak mellom klager og Staten ved Justis- og beredskapsdepartementet. Klager anførte at det under rettssaken kom frem at dokumenter som hadde blitt underlagt bevisforbud etter tvisteloven fordi de var sikkerhetsgradert, tilsynelatende delvis inneholdt informasjon som ikke var sikkerhetsgradert. Informasjonen

ble omtalt i åpen rett. Klager mente sikkerhetsgradering var benyttet som et virkemiddel for å hindre tilgang til bevis i saken.

Bruk av sikkerhetsgradering er del av forebyggende sikkerhetsarbeid etter sikkerhetsloven og er underlagt kontroll og tilsyn av EOS-utvalget, jf. sikkerhetsloven § 11-1. EOS-utvalget avstår fra å undersøke forhold som har vært gjenstand for rettslig prøving i domstolene.³³ I denne saken hadde domstolen selv ingen mulighet til å kontrollere om dokumentene faktisk sett inneholdt sikkerhetsgradert informasjon, jf. tvisteloven § 22-3 jf. § 26-7 annet ledd. Utvalget har derimot en slik mulighet, og valgte derfor å spørre Justis- og beredskapsdepartementet om grunnlaget for sikkerhetsgradering av dokumentene i saken, jf. EOS-kontrollloven § 10 tredje ledd.

Departementet opplyste at etter en begjæring fra retten etter tvisteloven § 22-3 annet ledd, vurderte utsteder av dokumentet om ytterligere deler av det kunne avgraderes. Det kom frem at det ikke var enkeltopplysninger som begrunnet gradering av dokumentene, men at sammenhengen opplysningene inngikk i kunne røpe klareringsmyndighetens metode og vekting som på noen måte kunne skade nasjonale sikkerhetsinteresser, jf. sikkerhetsloven § 5-3 første ledd bokstav d.

Utvalget var enig i at på generelt grunnlag vil sammenstilling av detaljerte sikkerhetsfaglige vurderinger og metoder kunne skade nasjonale sikkerhetsinteresser dersom de blir kjent for uvedkommende. Det må etter en konkret vurdering likevel foreligge et reelt potensial for skade.³⁴ I denne saken mente utvalget det knyttet seg begrunnet tvil til om de unnattatte

³³ EOS-kontrollloven har ingen bestemmelser om dette, men utvalget har lagt dette til grunn etter en analogisk tolking av sivilombudsloven § 4 annet ledd bokstav b.

³⁴ NOU 2016:19 kapittel 8.2.1.

opplysningene samlet sett var av en slik art at de hadde et visst skadepotensial og dermed måtte sikkerhetsgraderes. Utvalget mente departementet burde foreta en selvstendig vurdering av om opplysningene i noen grad kunne få skadefølger for nasjonale sikkerhetsinteresser om opplysningene blir kjent for uvedkommende. Videre bemerket utvalget at det burde gjøres undersøkelser for å sikre at utsteder ikke bruker sikkerhetsgradering i større utstrekning eller for lengre tid enn nødvendig. Utvalget viste til at manglende tilgang til sentrale dokumenter, opplysninger og bevis i en sak kan påvirke individers rett til en rettferdig rettergang, jf. Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 6.

10.3 Etterretningsbataljonen

Utvalget inspiserte Etterretningsbataljonen (Ebn) i 2024. I inspeksjonen ble det orientert om Ebns virksomhet. Ebn demonstrerte også en del av sitt tekniske utstyr for utvalget.

10.4 Forsvarets spesialstyrker

Utvalget inspiserte i 2024 Forsvarets spesialkommando (FSK) på Rena. I inspeksjonen ble det orientert om FSKs virksomhet og om samarbeidet med nasjonale og internasjonale aktører. FSK demonstrerte også en del av sitt tekniske utstyr for utvalget.

10.5 Forsvarets operative hovedkvarter

Utvalget inspiserte Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) i Bodø i 2024. I inspeksjonen ble det orientert om FOHs virksomhet, om planverk og lovverk, og om øving og trening med internasjonale partnere. Utvalget fikk også en omvisning på FOH.

10.6 PNR-enheten i Kripos

Utvalget inspiserte PNR-enheten i Kripos i 2024. Enheten ble opprettet i 2022 og er nasjonalt kontaktpunkt for PNR-opplysninger (Passenger Name Record). Både PST og E-tjenesten er «kompetente myndigheter» som kan anmode om og få utlevert PNR-opplysninger, jf. politiregisterforskriften § 60-4 første ledd nr. 6. Utvalget inspiserte enheten for å kontrollere PNR-enhetens samhandling med og utlevering av informasjon til PST og E-tjenesten. I inspeksjonen ble det orientert om enhetens virksomhet.

Vedlegg

VEDLEGG 1 – Møter, besøk, foredrag og deltakelse på konferanser

- Utvalget møtte representanter for det ukrainske parlamentet Verkhovna Rada på Stortinget i mars. Se punkt 3.5.
- Sekretariatet deltok på møte i International Oversight Working Group i Brussel i april og i Stockholm i oktober. Det er et samarbeidsforum for EOS-kontrollorganer fra Sverige, Danmark, Norge, Storbritannia, Nederland, Belgia og Sveits. Canadas kontrollorgan deltok også på disse møtene.
- Sekretariatet hadde et møte med Sivilombudet om kontroll av saker i Forsvaret i mai.
- Utvalgsleder holdt et foredrag om EOS-utvalgets kontrollarbeid for Dommerforeningens fagutvalg for menneskerettigheter i mai.
- Sekretariatet hadde møter med Forsvarsombudets direktør i juni og desember.
- Sekretariatet hadde et møte med det danske Tilsynet med Etterretningstjenesterne (TET) i Danmark i august om kontrollmetodikk.
- Utvalget møtte det tyske Parlamentarisches Kontrollgremium (PKGr) i Oslo i september. Se punkt 3.5.
- Utvalget og sekretariatet deltok på Nordisk møte for kontrollorganene i Norge, Sverige, Danmark og Finland i København i september. Se punkt 3.5.
- Utvalget gjennomførte en studietur til Canada i oktober. Se punkt 3.5.
- Sekretariatet holdt i oktober et foredrag ved Institutt for privatrett, UiO, om EOS-utvalgets kontroll av sikkerhetsklarering.
- Sekretariatet hadde i oktober et digitalt møte med the Inspector General of Intelligence and Security (IGIS) i New Zealand.
- Sekretariatet holdt i oktober et foredrag for Nederlands sivil- og veteranombud.
- Sekretariatet holdt i november et digitalt foredrag om EOS-utvalget på en konferanse om Security Sector Governance and Oversight i Armenia. Konferansen ble arrangert av DCAF – Geneva Centre for Security Sector Governance.
- Utvalgsleder møtte i november utvalget som skal gjennomgå NSMs oppgaveportefølje for å snakke om EOS-utvalgets erfaringer med kontrollen av NSM.
- Utvalgsleder holdt et foredrag i november på Forsvarets høgskoles kurs «Etterretning, politikk og samfunn» om utvalgets arbeid.
- Utvalget møtte Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) i desember. Utvalget fikk orienteringer om FFIs arbeid og om instituttets samarbeid nasjonalt og internasjonalt.

Seks av de daværende medlemmene av EOS-utvalget deltok på en studietur for å besøke blant annet kontrollorganet National Security and Intelligence Review Agency (NSIRA). Bildet er tatt utenfor Canadian Security Intelligence Service (CSIS).

Foto: NSIRA

VEDLEGG 2 – Utvalgets brev til Justis- og beredskapsdepartementet om mangler ved politiloven § 17 d

JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENTET
Postboks 8005 Dep.
0030 OSLO

Vår referanse
2024/193

Dato
10.12.2024

Underretning om mangler ved politiloven § 17 d

EOS-utvalget vil i medhold av EOS-kontrollloven § 14 tredje ledd gjøre Justis- og beredskapsdepartementet oppmerksom på det som synes å være feil henvisninger i politiloven § 17 d.

Politiloven § 17 d første ledd gir tillatelse til å benytte enkelte tvangsmidler i straffeprosessloven. Det fremkommer i forarbeidene at det var meningen å gi PST adgang til å benytte ransaking, beslag, utleveringspålegg og fremtidig utleveringspålegg i forebyggende saker. En forutsetning var at tvangsmidlene skulle bli brukt i det «skjulte» og det ble dermed ikke ansett å være behov for «alminnelig, åpen bruk¹» av tvangsmidlene. For ransaking ble det derfor henvist til straffeprosessloven (strpl.) § 200 a, for beslag strpl. § 208 a, for utleveringspålegg strpl. § 210 a og for fremtidige utleveringspålegg strpl. § 210 c. Fellesnevneren for disse bestemmelsene er at de bare regulerer forhold knyttet til utsatt eller unnlatt underretning.

Det kan derfor synes som om politiloven § 17 d mangler en henvisning til bestemmelsene som hjemler selve tvangsmiddelet, som for ransaking er strpl. § 192 mfl., for beslag strpl. § 203, for utleveringspålegg strpl. § 210 og for fremtidig utleveringspålegg strpl. § 210 b. Dette til forskjell fra reguleringen av tvangsmidler i avvergende øyemed hvor det er henvist til kapittel 15 og 16 i straffeprosessloven, jf. strpl. § 222 d.

Utvalget bemerker at politiloven § 17 e regulerer underretning i forebyggende saker.

Det fremstår videre usikkert hvilke bestemmelser i straffeprosesslovens kapittel 15 og 16 som kommer til anvendelse i de forebyggende sakene. Dette gjør seg særskilt gjeldende for ransaking og beslag, hvor det er flere bestemmelser som regulerer bruken av tvangsmidlene. Spesielt vil EOS-utvalget peke på bestemmelsen om beslagsforbud i strpl. § 204. Tilsvarende bestemmelser gjelder også for utleveringspålegg og fremtidige utleveringspålegg, jf. strpl. § 210 første ledd og strpl. § 210 b første ledd annet punktum.

1 Prop. 68 L (2015-2016) punkt 13.5.5.4.2 side 219. Se også Ot.prp.nr. 60 (2004-2005) punkt 9.4.2.3 side 131.

Vår ref: 2024/193

I den forbindelse ønsker EOS-utvalget å minne om at det tidligere har vært korrespondanse med Justis- og beredskapsdepartementet² om bruken av strpl. § 216 g i forebyggende saker. Dette ble omtalt i EOS-utvalgets årsmelding fra 2017, hvor utvalget tok til orde for at strpl. § 216 g også bør gjelde i forebyggende saker og uttalte at det «har vanskelig for å se at adgangen til å behandle overskuddsinformasjon fra kommunikasjonskontroll som er innhentet gjennom samme type inngripende tvangsmidler skal være ulik, avhengig av om tvangsmidlene benyttes som ledd i etterforskning eller til forebygging». Stortinget uttalte i sin innstilling³ at det er «vanskelig å se at det foreligger gode grunner til at det skal være forskjell. Rettssikkerhets- og personvern hensyn gjør seg gjeldende med enda større styrke ved bruk av tvangsmidler i forebyggende saker enn når tvangsmidler anvendes som ledd i etterforskning av en mulig straffesak». Stortinget uttalte videre at regelverket knyttet til behandling av overskuddsinformasjon i forebyggende saker bør klargjøres i forbindelse med departementets behandling av overskuddsinformasjon fra kommunikasjonskontroll. Dette ble ikke fulgt opp i tilstrekkelig grad av departementet i forbindelse med lovarbeidet, noe Stortinget påpekte⁴.

Ettersom tvangsmiddelbruk i forebyggende saker er svært inngripende bes det om at Justis- og beredskapsdepartementet prioriterer å rette opp manglende henvisninger i politiloven § 17 d.

Politiets sikkerhetstjeneste settes i kopi til dette brevet ettersom tvangsmiddelbruk i forebyggende saker er deres ansvarsområde.

Med vennlig hilsen

Astri Aas-Hansen
utvalgsleder

Dokumentet er elektronisk godkjent uten signatur.

Kopi: Politiets sikkerhetstjeneste

² Brev fra Justis- og beredskapsdepartementet datert 18. desember 2017 med referansenummer 17/297.

³ Innst. 389 S (2017-2018)

⁴ Innst. 210 L (2019-2020)

VEDLEGG 3 – Utvalgets uttalelse til FSA om undersøkelsen av FSAs behandling av klareringssaker omfattet av rutinen «Sen fordeling»

FORSVARETS SIKKERHETSAVDELING
v/Sjef FSA
Postboks 1550 Sentrum
0015 OSLO

Vår referanse
2023/100-9

Deres referanse
23/32962-2

Dato
18.03.2024

Undersøkelse av FSAs behandling av klareringssaker omfattet av rutinen «Sen fordeling» – EOS-utvalgets uttalelse

Det vises til tidligere korrespondanse i saken, sist Forsvarets sikkerhetsavdelings brev 5. mars 2024. På bakgrunn av avdelingens svar, følger utvalgets avsluttende uttalelse.

Utvalget har undersøkt FSAs behandling av klareringssaker omfattet av Forsvarets rutine Sen fordeling. Som en del av undersøkelsen gjennomgikk utvalget klareringssakene til 290 personer som har vært omfattet av rutinen fra 1. juni 2020 til 11. august 2023. Felles for alle var at Forsvarets personell- og vernepliktsenter (FPVS) har annullert deres innkalling til førstegangstjeneste, fordi klareringssaken ikke var avgjort i tide. Klareringssakene er så henlagt av FSA.

Forsvaret innførte rutinen for å forhindre at personer med tilknytning til stater som Norge ikke har sikkerhetssamarbeid med, blir dimittert etter påbegynt førstegangstjeneste på grunn av negativ klareringsavgjørelse.¹ Klareringsspørsmålet må derfor være avklart og klarering gitt, før en person med tilknytning til annen stat kalles inn til tjeneste. Personer med slik tilknytning innkalles til tjeneste minimum tolv måneder frem i tid. Dette for at klareringsmyndigheten skal ha tilstrekkelig med tid til å behandle sakene før fremmøte. Samtidig skal FSA avgjøre sakene uten ugrunnet opphold, jf. forvaltningsloven § 11 a.

FSAs saksbehandling og interne praksis

På spørsmål fra utvalget opplyste FSA at avdelingen ikke har skriftlige rutiner for behandling av klareringssaker omfattet av rutinen Sen fordeling. FSA opplyste at sakene ved mottak merkes med «Sen fordeling» og tidspunkt for planlagt innrykk. Deretter sendes sakene til kildeinnhenting. Etter mottak av informasjon fra kildesøk er sakene klare for innledende saksbehandling. I sitt første svarbrev kommenterte ikke FSA utvalgets spørsmål om hvilke tiltak som eventuelt er iverksatt for å sikre at sakene behandles før personene innkalles til tjeneste, og beskrev heller ikke arbeidsprosessen nærmere.

Utvalget mener at FSA over år ikke har sikret en forsvarlig behandling av klareringssakene som er omfattet av rutinen. Saker som gjelder tilknytning til andre stater kan være kompliserte, og

1 Dokument nr. 15:797 (2020–2021), skriftlig spørsmål fra Ulf Isak Leirstein (Uav) til forsvarsministeren.

Vår ref: 2023/100-9

behovet for å hente inn ytterligere informasjon fra hovedpersonen, utlendingsmyndighetene og andre lands myndigheter er normalt større i disse sakene enn i andre klareringssaker. Informasjonsinnhenting kan i seg selv være tidkrevende, spesielt dersom andre lands myndigheter må kontaktes. Dette tilsier etter utvalgets syn at FSA allerede ved innføringen av Sen fordeling burde ha iverksatt tiltak for å sikre at det gjøres innledende vurderinger av informasjonsbehovet og innhentes opplysninger det eventuelt er behov for, tidlig nok til at sakene kan ferdigbehandles før fremmøte til førstegangstjeneste.

Utvalgets gjennomgang av henlagte klareringssaker

Utvalgets gjennomgang av 266² saker viste at det i snitt tok 281 dager fra sak ble opprettet til den ble henlagt. Blant disse hadde 69 saker vært åpne i mer enn ett år før de ble henlagt og ni av disse hadde vært åpne i mer enn 500 dager. FSA hadde ingen merknader til saksbehandlingstiden. Utvalget peker på at innkalling til førstegangstjeneste er utsatt med minst ett år for disse personene, fordi klareringen må være på plass før fremmøte. Etter i snitt 9-10 måneder var spørsmålet om klarering likevel ikke avklart.

Utvalget har også sett på 24 personer som er registrert med to saker. FSA opplyste at det beror på en feil dersom en person er registrert med to klareringssaker for samme klareringsbehov. Minst åtte av sakene var merket med at de var henlagt fordi de ble fremsendt via Digital klareringsportal (DKP), med den følge at personopplysningsblanketten ikke var tilgjengelig for autorisasjonsansvarlig. FSA besvarte ikke utvalgets spørsmål om avdelingen fremdeles kunne behandle sakene. Utvalget mener det er uheldig om disse personene fikk sin klareringssak avsluttet på grunn av tekniske utfordringer i Forsvaret. For de 24 personene tok det i snitt 339 dager fra den første saken ble opprettet til den andre saken ble henlagt. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for hver enkelt sak var imidlertid 129 dager, noe som ikke gjenspeiler den reelle ventetiden for hovedpersonen.

Den nærmere undersøkelsen av hvordan de henlagte sakene var behandlet, viste at FSA i 133 av 314 saker hadde anmodet hovedpersonen om å redegjøre for sin utenlandstilknytning. Utover mottak av personopplysningsblanketten og mottak av kilder etter personkontroll, var dette den første aktiviteten som var registrert i sakene. Utvalgets undersøkelse viste at slike forespørsler ble sendt i snitt 148 dager, altså i underkant av fem måneder, etter at saken ble opprettet.

FSA har ikke besvart utvalgets spørsmål verken om avdelingen har vurdert å innføre rutiner for tidlig å identifisere innhentingens behov, stilt krav til når i prosessen det skal være vurdert om en slik redegjørelse fra hovedpersonen skal etterspørres, eller kommentert tidsbruken.

Det synes som om etableringen av rutinen Sen fordeling i FPVS i liten grad har påvirket hvordan FSA har behandlet disse sakene. FSAs arbeid med klareringssaken er et premiss for Forsvarets målsetting om å sikre at klareringssaken er behandlet før fremmøte til førstegangstjenesten.

Videre fant utvalget at det i 164 klareringssaker kun var registrert personopplysningsblankett og mottak av kilder (personkontroll). FSA opplyste at det i disse sakene ikke var foretatt ytterligere saksbehandlingsskritt. Gjennomsnittlig tid før disse ble henlagt var 222 dager.³ Disse sakene ble i praksis ikke arbeidet med, før de ble henlagt 7-8 måneder senere.

Forvaltningen har plikt til å avgjøre saker uten ugrunnet opphold, jf. fvl. § 11 a. Saken skal videre være så godt opplyst som mulig. Utvalget bemerker at sen oppstart av informasjonsinnhenting reduserer muligheten for å avgjøre saken innen rimelig tid. I svært mange av sakene er det ikke

2 24 av de 290 personene som er undersøkt, har to saker knyttet til seg i Mimir (totalt 48 saker). Disse sakene er skilt ut fra denne gjennomsnittsberegningen.

3 Dette inkluderer 38 klareringssaker knyttet til personer som hadde fått registrert to klareringssaker.

Vår ref: 2023/100-9

gjort nødvendige saksbehandlingsskritt for å opplyse saken, rettidig. Behandlingen av sakene strider mot god forvaltningsskikk.

Videre mener utvalget at det er kritikkverdig at FSA ikke hadde etablert rutiner for å sikre en forsvarlig fremdrift av sakene for å oppnå formålet med rutinen *Sen fordeling* – nettopp at klareringssaken skal være avgjort før fremmøte til førstegangstjenesten.

Generelle merknader

Utvalgets gjennomgang av klareringssakene viser at de ikke har blitt behandlet, eller ikke har blitt behandlet tidlig nok til at personene kunne avlegge førstegangstjeneste. Utvalget bemerker at en henleggelse kan få vel så store konsekvenser for den som anmodes klarert, som dersom personen ikke får klarering som anmodet.

I perioden utvalget har undersøkt har 388 personer omfattet av *Sen fordeling* mottatt en klareringsavgjørelse, mens 290 personer har fått sin sak henlagt. Utvalget har ikke undersøkt resultatet eller saksbehandlingen i sakene der klarering er realitetsbehandlet. Utvalget mener at det gir grunn til bekymring at andelen personer som ikke fikk sin sak realitetsbehandlet av FSA er så stor. At dette kun gjelder en bestemt gruppe – de som har en tilknytning til andre stater – gjør dette særlig uheldig. En slik praksis kan virke inn på oppslutningen om og den generelle tilliten til den allmenne verneplikten i befolkningen.

I inspeksjonen i januar 2023 opplyste FSA at rutinen syntes å fungere da det ikke hadde blitt dimittert personell i 2022 på grunn av tilknytning til andre stater. Utvalget merker seg at personell i mindre grad må dimitteres underveis i tjenesten. Samtidig er det sterkt kritikkverdig at FSA ikke hadde avgjort klareringssakene til 290 personer, med den følge at de ikke ble innkalt til førstegangstjeneste. Det er et skjerpende moment at sakene var omfattet av rutinen som har som mål å sikre at klarering er på plass før personen påbegynner førstegangstjenesten. Videre legger utvalget vekt på at nødvendige saksbehandlingsskritt ikke kan forklare den lange saksbehandlingstiden.

Ny rutine i FSA

FSA opplyste i desember 2023 at avdelingen har «utarbeidet forslag til ny rutine for denne typen saker som vi startet med i begynnelsen av desember 2023», uten at denne rutinen ble beskrevet nærmere. Etter nye spørsmål fra utvalget ga FSA 5. mars 2024 en stegvis forklaring for hvordan FSA nå behandler saker omfattet av *Sen fordeling*, etter en rutine som ble iverksatt i november 2023 og som justeres fortløpende.

Utvalget legger til grunn at en saksbehandling som redegjort for i brevet bidrar til at sakene behandles rettidig. Samtidig bemerker utvalget at rutiner som skal ivareta saksbehandlingsprosedyrer for et stort antall saker bør fastsettes skriftlig. En rutine som ikke er skriftlig og som justeres fortløpende, er vanskelig å etterleve i praksis når et stort antall saker skal behandles av ulike saksbehandlere. At rutinen nedtegnes kan tjene til å verne mot at noens rettigheter krenkes. Også fra et kontrollperspektiv er det en fordel om nye rutiner gjenfinnes skriftlig, slik at EOS-utvalget settes i stand til å vurdere om FSA oppfyller sine plikter etter gjeldende regelverk, jf. EOS-kontrolloven § 14 tredje ledd andre punktum.

Avsluttende merknader

Utvalget har merket seg at FSA ikke har besvart utvalgets spørsmål om prioritering av sakene omfattet av *Sen fordeling*, jf. vårt brev av 13. februar 2024.

Når et så stort antall klareringssaker ikke har blitt behandlet, til tross for at personenes tjenestegjøring er utsatt med det formål å gi FSA tid til å behandle sakene, mener utvalget at det vitner om en mangelfull saksstyring fra FSAs side. Utvalget finner dette kritikkverdig.

Vår ref: 2023/100-9

Avslutningsvis orienteres det om at utvalget vil formidle resultatet av denne undersøkelsen til FPVS. Dersom FSA er av den oppfatning at deler av innholdet ikke kan formidles videre, bes det opplyst innen 5. april 2024, og hvis så med en begrunnelse og henvisning til rettslig grunnlag. Dersom utvalget ikke har mottatt tilbakemelding innen fristen, legges det til grunn at hele uttalelsen kan videreformidles.

Med vennlig hilsen

Astri Aas-Hansen
utvalgsleder

Dokumentet er elektronisk godkjent uten signatur.

VEDLEGG 4 – EOS-kontrolloven³⁵

§ 1. Kontrollområdet

Stortinget velger et utvalg til å kontrollere etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (tjenestene) som utføres av den offentlige forvaltning eller under styring av eller på oppdrag fra denne (EOS-utvalget). Kontrollen utføres innenfor rammene av §§ 5, 6 og 7.

Kontrollen omfatter ikke overordnet påtalemyndighet.

Offentleglova og forvaltningsloven, med unntak av reglene om ugildhet, gjelder ikke for utvalgets virksomhet.

Stortinget kan gi bestemmelser om virksomheten til utvalget innenfor rammen av denne lov.

Innenfor rammen av denne lov utfører utvalget sitt verv selvstendig og uavhengig av Stortinget. Stortinget i plenum kan likevel pålegge utvalget å foreta nærmere definerte undersøkelser innenfor utvalgets kontrollmandat, og under iakttakelse av de regler og innenfor de rammer som for øvrig ligger til grunn for utvalgets virksomhet.

§ 2. Formål

Formålet med utvalgets kontroll er:

1. å klarlegge om og forebygge at noens rettigheter krenkes, herunder påse at det ikke nyttes mer inngripende midler enn det som er nødvendig etter forholdene, og at tjenestene respekterer menneskerettighetene.
2. å påse at virksomheten ikke utilbørlig skader samfunnets interesser.
3. å påse at virksomheten holdes innen rammen av lov, administrative eller militære direktiver og ulovfestet rett.

Utvalget skal iakttas hensynet til rikets sikkerhet og forholdet til fremmede makter. Kontrollen bør innrettes slik at den er til minst mulig ulempe for tjenestenes løpende virksomhet.

Formålet er rent kontrollerende. Utvalget skal følge prinsippet om etterfølgende kontroll. Utvalget kan ikke instruere de kontrollerte organer eller nyttes av disse til konsultasjoner. Utvalget kan likevel kreve innsyn i og uttale seg om løpende saker.

§ 3. Utvalgets sammensetning

Utvalget skal ha syv medlemmer medregnet leder og nestleder, alle valgt av Stortinget etter innstilling fra Stortingets presidentskap, for et tidsrom av inntil fire år. Et medlem kan gjenoppnevnes én gang og maksimalt inneha vervet i åtte år. Det bør unngås at flere enn fire medlemmer skiftes ut samtidig. Personer som tidligere har virket i tjenestene, kan ikke velges som utvalgsmedlemmer.

Godtgjørelse til utvalgets medlemmer fastsettes av Stortingets presidentskap.

§ 4. Utvalgets sekretariat

Utvalgets sekretariat ansettes av utvalget. Leder for

utvalgets sekretariat ansettes for en periode på seks år av utvalget etter ekstern kunngjøring. Etter ny kunngjøring kan vedkommende ansettes for ytterligere en periode på seks år.

Nærmere regler om fremgangsmåten ved ansettelse og adgang til delegering av utvalgets myndighet fastsettes i et personalreglement fastsatt av utvalget. Stortingets presidentskap kan ta personalreglementet opp til revisjon.

§ 5. Utvalgets oppgaver

Utvalget skal gjennomføre kontroll og regelmessige inspeksjoner av etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste som utøves i den sivile og militære forvaltning i henhold til §§ 6 og 7.

Utvalget mottar klager fra enkeltpersoner og organisasjoner. Når en klage mottas, avgjør utvalget om klagen gir grunn til behandling, og foretar i så fall de undersøkelser som klagen tilsier.

Av eget tiltak skal utvalget ta opp alle saker og forhold som det ut fra formålet finner riktig å behandle, og særlig slike som har vært gjenstand for offentlig kritikk. Med forhold menes også regelverk, direktiver og praksis.

Utvalgets undersøkelser kan gå ut over de rammer som følger av § 1 første ledd, jf. § 5 når det tjener til å klarlegge saker eller forhold som utvalget undersøker i kraft av sitt mandat.

Kontrolloppgaven omfatter ikke virksomhet som angår personer som ikke er bosatt i riket og organisasjoner som ikke har tilhold her, eller som angår utlendinger hvis opphold er knyttet til tjeneste for fremmed stat. Utvalget kan likevel utøve kontroll i tilfeller som nevnt i første punktum når særlige grunner tilsier det.

Det departement Kongen bestemmer kan helt eller delvis suspendere kontrollen under krise og krig inntil Stortinget bestemmer annet. Ved slik suspensjon skal Stortinget straks underrettes.

§ 6. Utvalgets kontroll

Utvalget skal kontrollere tjenestene i samsvar med formålet i lovens § 2.

Videre skal kontrollen omfatte tjenestenes tekniske virksomhet, herunder overvåking og innhenting av informasjon og behandling av personopplysninger.

Utvalget skal påse at samarbeidet og informasjonsutvekslingen mellom tjenestene og med innenlandske og utenlandske samarbeidspartnere holdes innenfor rammen av de tjenstlige behov og gjeldende regelverk.

Utvalget skal:

1. for Politiets sikkerhetstjeneste: sikre at virksomheten holdes innenfor rammen av tjenestens fastlagte oppgaver og føre kontroll med tjenestens behandling av forebyggende saker og etterforskningssaker, dens bruk

³⁵ Lov 3. februar 1995 nr. 7 om kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-kontrolloven). Loven ble sist endret 1. januar 2023.

av skjulte tvangsmidler og andre skjulte metoder for informasjonsinnhenting.

2. for Etterretningstjenesten: sikre at virksomheten holdes innenfor rammen av tjenestens fastlagte oppgaver.
3. for Nasjonal sikkerhetsmyndighet: sikre at virksomheten holdes innenfor rammen av direktoratets fastlagte oppgaver, å føre kontroll med klareringssaker for personer og bedrifter hvor klarering er nektet, tilbakekalt, nedsatt eller suspendert av klareringsmyndighetene.
4. for Forsvarets sikkerhetsavdeling: føre kontroll med at avdelingens utøvelse av personellsikkerhetstjeneste og annen sikkerhetstjeneste holdes innenfor rammen av lov og forskriftsverk og avdelingens fastlagte oppgaver og påse at ingens rettigheter krenkes.

Kontrollen skal skje med innføring i den løpende virksomheten og slik besiktigelse som finnes nødvendig.

§ 7. Inspeksjoner

Inspeksjonsvirksomheten skal skje i samsvar med formålet i lovens § 2.

Inspeksjonene skal gjennomføres ut fra behov og minst omfatte:

1. flere inspeksjoner årlig av Etterretningstjenesten sentralt.
2. flere inspeksjoner årlig av Nasjonal sikkerhetsmyndighet.
3. flere inspeksjoner årlig av Den sentrale enhet i Politiets sikkerhetstjeneste.
4. flere inspeksjoner årlig av Forsvarets sikkerhetsavdeling.
5. en årlig inspeksjon av Etterretningsbataljonen.
6. en årlig inspeksjon av Forsvarets spesialstyrker.
7. en årlig inspeksjon av PST-enhetene i minst to politidistrikter og av minst én av Etterretningstjenestens stasjoner eller etterretnings-/sikkerhetstjeneste ved militære staber og avdelinger.
8. inspeksjon av eget tiltak av det øvrige politi og andre organer eller institusjoner som bistår Politiets sikkerhetstjeneste.
9. for øvrig slik inspeksjon som lovens formål tilsier.

§ 8. Innsynsrett mv.

For å utføre sitt verv, kan utvalget kreve innsyn i og adgang til forvaltningens arkiver og registre, lokaler, installasjoner og anlegg av enhver art. Like med forvaltningen regnes virksomhet mv. som eies med mer enn en halvdel av det offentlige. Utvalgets rett til innsyn og adgang etter første punktum gjelder tilsvarende overfor virksomheter som bistår ved utførelse av etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste.

Enhver som tjenestegjør i forvaltningen plikter på anmodning å tilveiebringe alt materiale, utstyr mv. som kan ha betydning for gjennomføring av kontrollen. Andre har samme plikt med hensyn til materiale, utstyr mv. som de har mottatt fra offentlige organer.

Utvalget skal ikke søke et mer omfattende innsyn i graderte opplysninger enn det som er nødvendig ut fra kontrollformålene. Utvalget skal så vidt mulig iaktta hensynet

til kildevern og vern av opplysninger mottatt fra utlandet.

Utvalgets beslutninger om hva det skal søke innsyn i og om omfanget og utstrekningen av kontrollen, er bindende for forvaltningen. Mot slike beslutninger kan det ansvarlige personell på vedkommende tjenestested kreve inntatt begrunnet protest i møteprotokollen. Etterfølgende protest kan gis av sjefen for vedkommende tjeneste og av forsvarssjefen. Protester som her nevnt, skal inntas i eller følge utvalgets årsmelding.

Mottatte opplysninger skal ikke meddeles annet autorisert personell eller andre offentlige organer som er ukjente med dem uten at det er tjenestlig behov for det, er nødvendig ut fra kontrollformålene eller følger av saksbehandlingsreglene i § 12. I tilfelle tvil bør avgiveren av opplysningene forespørres.

§ 9. Forklaringer og møteplikt mv.

Enhver plikter etter innkalling å møte for utvalget.

Klagere og andre privatpersoner i partsliknende stilling kan på ethvert trinn i saken la seg bistå av advokat eller annen fullmektig i den utstrekning det kan skje uten at graderte opplysninger derved blir kjent for fullmektigen. Samme rett har ansatte og tidligere ansatte i forvaltningen i saker som kan ende med kritikk mot dem.

Alle som er eller har vært i forvaltningens tjeneste har forklaringsplikt for utvalget om alt de har erfart i tjenesten.

Pliktmessig avgitt forklaring må ikke foreholdes noen eller fremlegges i retten i straffesak mot avgiveren uten dennes samtykke.

Utvalget kan begjære bevisopptak etter domstoloven § 43 annet ledd. Tvisteloven §§ 22-1 og 22-3 gjelder ikke.

Rettsmøtene skal være lukket og forhandlingene holdes hemmelige. Forhandlingene holdes hemmelige inntil utvalget eller vedkommende departement bestemmer annet, jf. §§ 11 og 16.

§ 10. Om statsrådene og departementene

Reglene i §§ 8 og 9 gjelder ikke statsrådene, departementene og deres embets- og tjenestemenn, unntatt i forbindelse med klarering og autorisasjon av personer og bedrifter for behandling av graderte opplysninger.

Utvalget kan ikke kreve innsyn i departementenes interne dokumenter.

Dersom EOS-utvalget ønsker opplysninger eller uttalelser fra et departement eller dets personell, i andre saker enn slike som gjelder departementets befatning med klarering og autorisasjon av personer og bedrifter, innhentes disse skriftlig fra departementet.

§ 11. Taushetsplikt mv.

Med de unntak som følger av §§ 14 til 16, har utvalget og dets sekretariat taushetsplikt.

Utvalgets medlemmer og sekretariat er bundet av regler om behandling av dokumenter mv. som må beskyttes av sikkerhetsmessige grunner. De skal være sikkerhetsklarert og autorisert for høyeste sikkerhetsgrad nasjonalt og etter

traktat Norge er tilsluttet. Stortingets administrasjon er klareringsmyndighet for utvalgets medlemmer og sekretariat. Stortingets presidentskap er klagemyndighet for avgjørelser truffet av Stortingets administrasjon. Autorisasjon av utvalgets medlemmer og sekretariat gjelder i samme utstrekning som utvalget har innsynsrett etter § 8.

Hvis utvalget er i tvil om graderingen av opplysninger i uttalelse eller meldinger, eller mener at av- eller nedgradering bør skje, forelegger det spørsmålet for vedkommende etat eller departement. Forvaltningens avgjørelse er bindende for utvalget.

§ 12. Saksbehandling

Samtaler med privatpersoner skal skje i avhørsform med mindre de er av orienterende art. Samtaler med forvaltningens personell skal skje i avhørs form når utvalget finner grunn til det eller tjenestemannen ber om det. I saker som kan ende med kritikk mot bestemte tjenestemenn, bør avhørs form i alminnelighet nyttes.

Den som avhøres skal gjøres kjent med sine rettigheter og plikter, jf. § 9. Forvaltningens personell, og tidligere ansatte kan under avhør i saker som kan ende med kritikk mot dem også la seg bistå av en tillitsvalgt som er autorisert etter sikkerhetsloven med forskrifter. Forklaringen skal oppleses til vedtakelse og undertegning.

Personer som kan bli utsatt for kritikk fra utvalget, bør varsles om de ikke allerede kjenner til saken. De har rett til å gjøre seg kjent med utvalgets ugraderte materiale og med gradert materiale som de er autorisert for, alt såfremt det ikke vil skade undersøkelsene.

Enhver som gir forklaring skal foreholdes beviser og påstander som ikke samsvarer med vedkommendes egne, såfremt bevisene og påstandene er ugraderte eller vedkommende er autorisert for dem.

§ 13. Beslutningsdyktighet og arbeidsform

Utvalget er beslutningsdyktig når fem medlemmer er til stede.

Utvalget skal være beslutningsdyktig på inspeksjoner av tjenestene sentralt som omtalt i § 7, men kan møte med færre medlemmer på inspeksjoner utover dette eller i lokale enheter. Utvalget skal alltid være representert ved minst to medlemmer på inspeksjoner.

Ved særlig omfattende undersøkelser kan innhenting av forklaringer, besiktigelser på stedet mv. overlates til sekretariatet og ett eller flere medlemmer. Det samme gjelder dersom slik innhenting av et samlet utvalg vil kreve uforholdsmessig arbeid eller kostnad. Ved avhør som nevnt i dette ledd, kan utvalget anta bistand.

§ 14. Generelt om kontrollen og uttalelser

EOS-utvalget har rett til å uttale sin mening om forhold som omfattes av kontrollområdet.

Utvalget kan påpeke at det er gjort feil eller utvist for- sømmelige forhold i tjenestene. Kommer utvalget til at en avgjørelse må anses ugyldig eller klart urimelig, eller klart

strider mot god forvaltningspraksis, kan det gi uttrykk for dette. Mener utvalget at det knytter seg begrunnet tvil til forhold av betydning i saken, kan det gjøre vedkommende tjeneste oppmerksom på dette.

Blir utvalget oppmerksom på mangler ved lover; administrative forskrifter eller administrativ praksis, kan det gi vedkommende departement underretning om det. Utvalget kan også foreslå forbedringer i administrative og organisatoriske ordninger og rutiner når det kan tjene til å lette kontrollen eller verne mot at noens rettigheter krenkes.

Før det gis uttalelse i saker som kan ende med kritikk eller meningsyttringer rettet mot forvaltningen, skal den ansvarlige sjef gis anledning til å uttale seg om de spørsmål saken reiser.

Uttalelser til forvaltningen rettes til sjefen for vedkommende tjeneste eller organ eller til forsvarssjefen eller vedkommende departement hvis det gjelder forhold disse bør kjenne til som instruksjons- og kontrollmyndighet.

Ved uttalelser som gir oppfordring til å iverksette tiltak eller treffe beslutninger, skal mottakeren bes om å gi tilbake- melding om hva som blir foretatt.

§ 15. Uttalelser til klagere og forvaltningen

Uttalelser til klagere bør være så fullstendige som mulig uten at det gis graderte opplysninger. Opplysning om at noen har vært gjenstand for overvåkningsvirksomhet eller ikke, anses som gradert hvis annet ikke blir bestemt. Ved klager mot tjenestene om overvåkningsmessig virksomhet skal det bare uttales om klagen har gitt grunn til kritikk eller ikke. Mener utvalget at en klager bør gis en mer utfyllende begrunnelse, gir det forslag om det overfor den tjeneste det gjelder eller vedkommende departement.

Hvis en klage gir grunn til kritikk eller meningsyttringer for øvrig, skal begrunnet uttalelse om dette rettes til sjefen for den tjeneste det gjelder eller vedkommende departement. Også ellers skal uttalelser i klagesaker alltid meddeles sjefen for den tjeneste klagen er rettet mot.

Uttalelser til forvaltningen graderes etter sitt innhold.

§ 16. Meddelelser til offentligheten

Utvalget avgjør i hvilken utstrekning dets ugraderte uttalelser eller ugraderte deler av uttalelsene skal offentliggjøres.

Hvis offentliggjøring må antas å medføre at en klagers identitet vil bli avdekket, skal dennes samtykke foreligge. Ved omtalen av personer skal hensynet til personvernet iakttas også om det ikke gjelder klagere. Tjenestemenn skal ikke navngis eller identifiseres på annen måte uten med vedkommende departements godkjenning.

For øvrig kan lederen eller den utvalget bemyndiger i vedkommendes sted gi meddelelser til offentligheten om hvorvidt en sak er under undersøkelse og om den er ferdigbehandlet, eller når den vil bli det.

For saksdokumenter som er utarbeidet av eller til EOS-utvalget i saker som det vurderer å legge fram for Stortinget som ledd i den konstitusjonelle kontroll, skal innsyn først gis når saken er mottatt i Stortinget. EOS-utvalget varsler

vedkommende forvaltningsorgan om at saken er av en slik art. Er en slik sak ferdigbehandlet uten at den oversendes Stortinget, inntreffer offentlighet når utvalget har varslet vedkommende forvaltningsorgan om at saken er ferdigbehandlet.

§ 17. Forholdet til Stortinget

Bestemmelsen i § 16 første og annet ledd gjelder tilsvarende for utvalgets meldinger og årsmeldinger til Stortinget.

Hvis utvalget anser at hensynet til Stortingets kontroll med forvaltningen tilsier at Stortinget bør gjøre seg kjent med graderte opplysninger i en sak eller et forhold det har undersøkt, skal det i særskilt melding eller i sin årsmelding gjøre Stortinget oppmerksom på det. Det samme gjelder dersom det er behov for ytterligere undersøkelser om forhold som utvalget selv ikke kan komme videre med.

Utvalget avgir årlig melding til Stortinget om sin virksomhet. Melding kan også gis hvis det er avdekket forhold som Stortinget straks bør kjenne til. Meldingene og deres vedlegg skal være ugraderte. Årsmeldingen avgis innen 1. april hvert år.

Årsmeldingen bør omfatte:

1. en oversikt over utvalgets sammensetning, møtevirksomhet og utgifter.
2. en redegjørelse for utførte inspeksjoner og resultatene av disse.
3. en oversikt over klagesaker fordelt etter art og tjenestegren og med angivelse av hva klagen har resultert i.
4. en redegjørelse for saker og forhold tatt opp av eget tiltak.
5. en angivelse av eventuelle tiltak som er bedt iverksatt og hva det har ført til, jf. § 14 sjette ledd.
6. en angivelse av eventuelle protester etter § 8 fjerde ledd.
7. en omtale av saker eller forhold som bør behandles av Stortinget.
8. utvalgets alminnelige erfaringer med kontrollen og regelverket og mulige behov for endringer.

§ 18. Ordensforskrifter

Sekretariatet fører sakjournal og møteprotokoll. Beslutninger og dissenser skal framgå av protokollen.

Uttalelser og bemerkninger som framkommer eller protokolleres under kontroll, anses ikke avgitt av utvalget uten at de er meddelt skriftlig.

§ 18 a. Forholdet til sikkerhetsloven

Sikkerhetsloven gjelder for EOS-utvalget med de unntak og presiseringer som følger av denne lov, jf. sikkerhetsloven § 1-4 første ledd.

Følgende bestemmelser i sikkerhetsloven gjelder ikke for EOS-utvalget: §§ 1-3, 2-1, 2-2 og 2-5, kapittel 3, § 5-5, § 7-1 andre til sjette ledd, § 8-3 første ledd andre punktum, § 9-4 andre til femte ledd, kapittel 10 og §§ 11-1, 11-2 og 11-3.

EOS-utvalget skal innenfor sitt ansvarsområde utpeke, klassifisere og holde oversikt over skjermingsverdige objekter og infrastruktur og melde inn til sikkerhetsmyndigheten med angivelse av sikkerhetsgrad, jf. sikkerhetsloven § 7-1 andre ledd.

EOS-utvalget kan innenfor sitt ansvarsområde fatte vedtak om krav til adgangsklarering for tilgang til hele eller deler av skjermingsverdige objekter eller infrastruktur og bestemme at personer med sikkerhetsklarering for et bestemt nivå også er klarert for adgang til et bestemt skjermingsverdig objekt eller en bestemt skjermingsverdig infrastruktur, jf. sikkerhetsloven § 8-3.

Stortinget kan fastsette i hvilken grad forskrifter fastsatt i medhold av sikkerhetsloven skal gjelde for EOS-utvalget.

§ 18 b. Utvalgets behandling av personopplysninger

Utvalget og dets sekretariat kan behandle personopplysninger, herunder personopplysninger som nevnt i personvernforordningen artikkel 9 og 10, når dette er nødvendig for å utføre oppgaver etter loven.

Rettighetene som nevnt i personvernforordningen artikkel 12-22 og 34 får ikke anvendelse for behandling av personopplysninger som ledd i EOS-utvalgets kontrollvirksomhet.

Personopplysninger skal slettes så snart de ikke lenger har kontrollmessig interesse, med mindre unntakene i personvernforordningen artikkel 17 nr. 3 kommer til anvendelse.

§ 19. Bistand mv.

Utvalget kan anta bistand.

Lovens regler gjelder tilsvarende for bistandspersoner. Bistandspersoner skal likevel bare autoriseres for slik beskyttelsesgrad som oppdraget krever.

Personer som er ansatt i tjenestene, kan ikke antas som bistandspersoner.

§ 20. Økonomiforvaltning, utgiftsdekning til innkalte og sakkyndige

Utvalget har ansvaret for den økonomiske styringen av utvalgets virksomhet, og fastsetter eget økonomireglement basert på statens økonomireglement.

Enhver som blir innkalt til utvalget har krav på å få sine reisekostnader dekket etter det offentlige regulativ. Tap i inntekt erstattes etter lov 21. juli 1916 nr. 2 om vidners og sakkyndiges godtgjørelse m.v.

Sakkyndige godtgjøres etter salærforskriften. Andre satser kan avtales.

§ 21. Straff

Forsettlig eller grov uaktsom overtredelse av § 8 første og annet ledd, § 9 første og tredje ledd, § 11 første og annet ledd og § 19 annet ledd i denne lov straffes med bøter eller fengsel inntil 1 år, hvis ikke strengere straffebestemmelse får anvendelse.

**STORTINGETS
KONTROLLUTVALG**
FOR ETTERRETNINGS-, OVERVÅKINGS-
OG SIKKERHETSTJENESTE

Foto: Anette Ask / Forsvaret - Bildeffekt: Fdesign

fdesign.no

Kontaktinformasjon
Telefon: +47 21 62 39 30
E-post: post@eos-utvalget.no

www.eos-utvalget.no